

Logică și structuri discrete

Mașini Turing. Calculabilitate

Cassandra Holotescu
cassandra@cs.upt.ro

<https://tinyurl.com/lecturesLSD>

Ce se poate și nu se poate calcula?

Dată fiind o problemă, se poate scrie un program care o rezolvă?

Teorema lui Cantor: Nu există bijectie de la X la $\mathcal{P}(X)$

$$|X| < |\mathcal{P}(X)|$$

Care e legătura?

Programe și probleme

Un *program* (în cod sursă) e un sir de caractere.

deși nu orice sir de caractere e un program valid

Notând cu *Progs* mulțimea programelor și Σ alfabetul caracterelor

$$Progs \subseteq \Sigma^*$$

Programe și probleme

Un *program* (în cod sursă) e un sir de caractere.

deși nu orice sir de caractere e un program valid

Notând cu *Progs* mulțimea programelor și Σ alfabetul caracterelor

$$Progs \subseteq \Sigma^*$$

O clasă de *probleme* (sunt multe altele):

Fiind dată o mulțime de siruri $S = \{s_1, s_2, \dots, s_n, \dots\}$, și un sir w , aparține el mulțimii date, $w \in S$?

Programe și probleme

Un *program* (în cod sursă) e un sir de caractere.

deși nu orice sir de caractere e un program valid

Notând cu *Progs* mulțimea programelor și Σ alfabetul caracterelor

$$Progs \subseteq \Sigma^*$$

O clasă de *probleme* (sunt multe altele):

Fiind dată o mulțime de siruri $S = \{s_1, s_2, \dots, s_n, \dots\}$, și un sir w , aparține el mulțimii date, $w \in S$?

Orice mulțime de siruri definește (cel puțin) o problemă

$$\mathcal{P}(\Sigma^*) \subseteq Probs$$

Programe și probleme

Un *program* (în cod sursă) e un sir de caractere.

deși nu orice sir de caractere e un program valid

Notând cu *Progs* mulțimea programelor și Σ alfabetul caracterelor

$$\text{Progs} \subseteq \Sigma^*$$

O clasă de *probleme* (sunt multe altele):

Fiind dată o mulțime de siruri $S = \{s_1, s_2, \dots, s_n, \dots\}$, și un sir w , aparține el mulțimii date, $w \in S$?

Orice mulțime de siruri definește (cel puțin) o problemă

$$\mathcal{P}(\Sigma^*) \subseteq \text{Probs}$$

Teorema lui Cantor ne spune atunci:

$$|\text{Progs}| \leq |\Sigma^*| < |\mathcal{P}(\Sigma^*)| \leq |\text{Probs}|$$

Nu putem asocia deci fiecărei probleme un program!

Ce putem calcula?

DFA/NFA recunosc doar limbaje regulate

Într-un automat (DFA sau NFA) comportamentul e determinat complet de *stare* și *intrare*

Automatul “știe” doar starea în care se află:

are *memorie finită*

$L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$ nu e un limbaj regulat

ar trebui să *numărăm* câți a apar, verificăm să fie la fel de mulți *b*.
fără nicio limitare

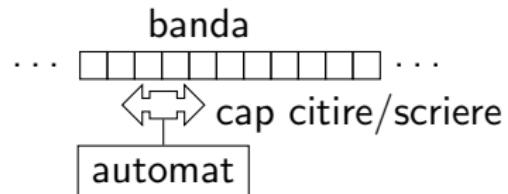
⇒ pt. a recunoaște limbajul

avem nevoie de o structură cu *memorie nelimitată*

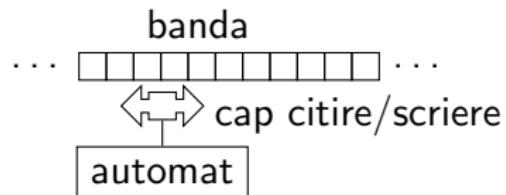
Conceptual, un calculator nu are nici el limită de memorie
(desi în realitate aceasta este, desigur, finită).

Mașina Turing = automat cu stări finite +
memorie nelimitată

Mașina Turing

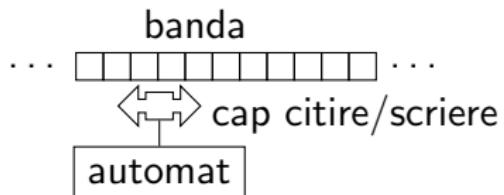
Mașina Turing

Mașina Turing e compusă din:

un *automat cu stări finite*

Mașina Turing

Mașina Turing e compusă din:

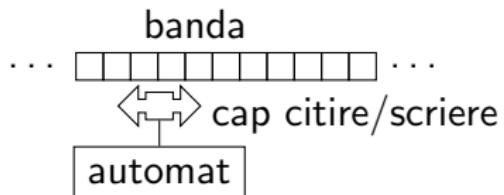
un *automat cu stări finite*

o *bandă* cu un număr infinit de *celule*

fiecare celulă a benzii conține un *simbol*

(banda poate fi infinită la unul/ambele capete, e echivalent)

Mașina Turing

Mașina Turing e compusă din:

un *automat cu stări finite*

o *bandă* cu un număr infinit de *celule*

fiecare celulă a benzii conține un *simbol*

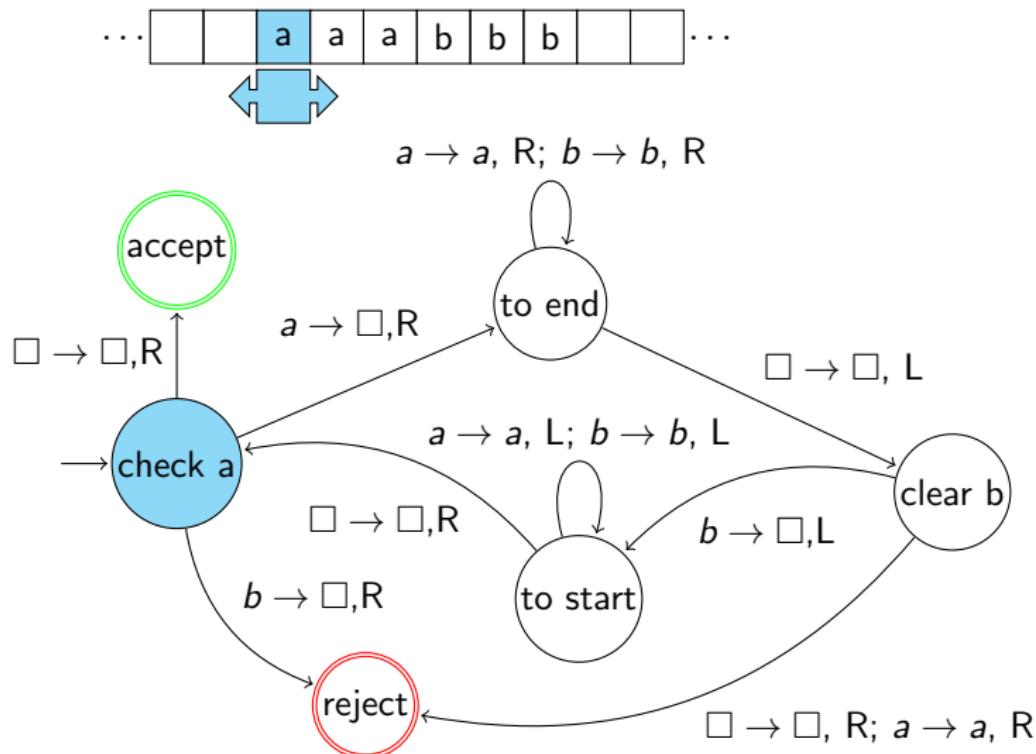
(banda poate fi infinită la unul/ambele capete, e echivalent)

un *cap* de citire/scriere al simbolurilor de pe bandă

(*controlat de automat*)

Automatul și conținutul benzii determină *împreună* comportamentul mașinii Turing.

Exemplu: mașina Turing pt. $L=\{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

Mașina Turing

Automatul și conținutul benzii determină comportamentul.

Mașina Turing

Automatul și conținutul benzii determină comportamentul.

În funcție de

starea curentă a automatului

simbolul citit de pe bandă

Mașina Turing

Automatul și conținutul benzii determină comportamentul.

În funcție de

starea curentă a automatului

simbolul citit de pe bandă

Mașina efectuează următoarele acțiuni:

Mașina Turing

Automatul și conținutul benzii determină comportamentul.

În funcție de

starea curentă a automatului

simbolul citit de pe bandă

Mașina efectuează următoarele acțiuni:

trece în *starea următoare* (a automatului)

Mașina Turing

Automatul și conținutul benzii determină comportamentul.

În funcție de

starea curentă a automatului

simbolul citit de pe bandă

Mașina efectuează următoarele acțiuni:

trece în *starea următoare* (a automatului)

scrie un (nou) *simbol* sub capul de citire/scriere

Mașina Turing

Automatul și conținutul benzii determină comportamentul.

În funcție de

starea curentă a automatului

simbolul citit de pe bandă

Mașina efectuează următoarele acțiuni:

trece în starea următoare (a automatului)

scrie un (nou) simbol sub capul de citire/scriere

mută capul de citire/scriere la stânga sau la dreapta

Mașina Turing

Automatul și conținutul benzii determină comportamentul.

În funcție de

starea curentă a automatului

simbolul citit de pe bandă

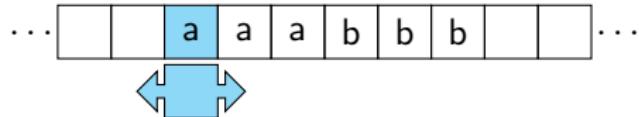
Mașina efectuează următoarele acțiuni:

trece în starea următoare (a automatului)

scrie un (nou) simbol sub capul de citire/scriere

mută capul de citire/scriere la stânga sau la dreapta

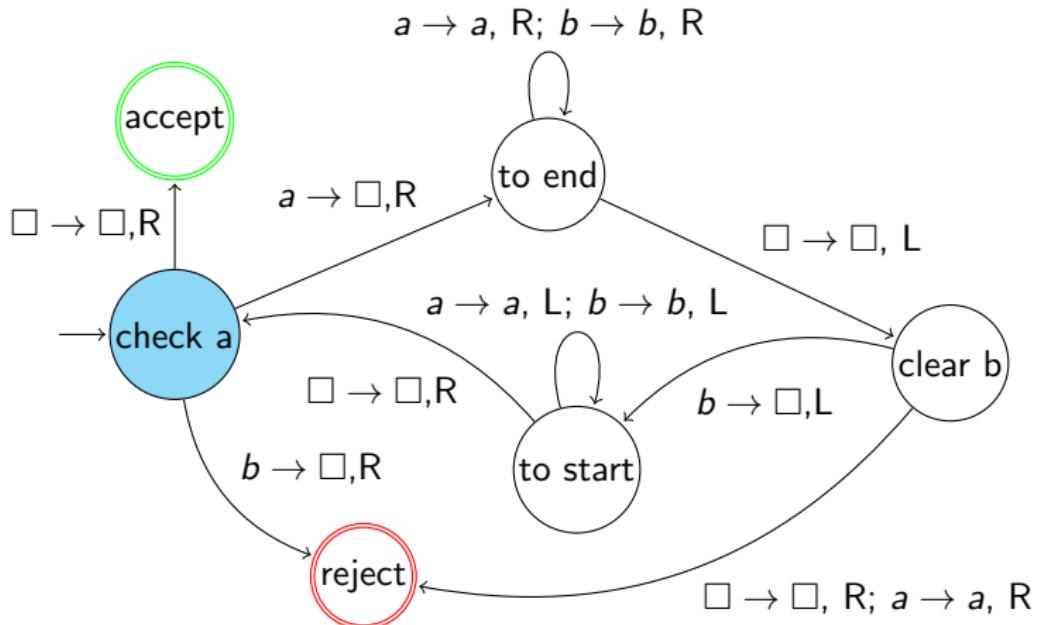
Mașina Turing

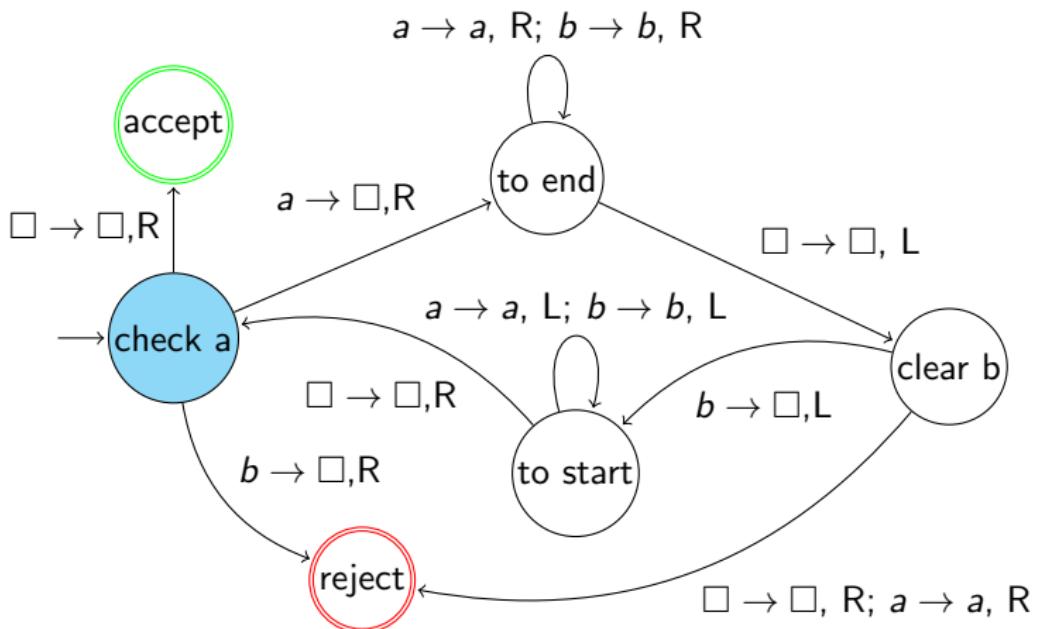
Initial, banda conține un sir finit de *simboluri de intrare*, capul de citire/scriere e pe *primul simbol* (cel mai din stânga); restul celulelor conțin un *simbol special* (\square = *vid* sau *blank*)

La fiecare pas, este citit/scris *doar simbolul aflat imediat sub capul de citire/scriere!*

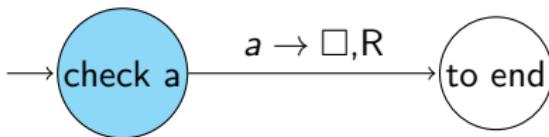
Ca orice automat, mașina Turing începe execuția din *starea inițială*.

Într-o mașină Turing, tranzitiiile dintre stări au forma de mai jos
simbol citit \rightarrow *simbol scris, direcție mutare cap (L/R)*

Într-o mașină Turing, tranzițiile dintre stări au forma de mai jos
simbol citit \rightarrow *simbol scris, direcție mutare cap (L/R)*

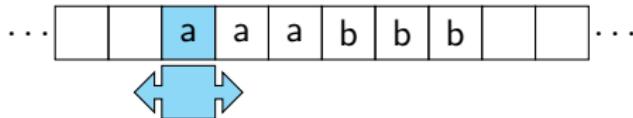
Tranzitia $a \rightarrow \square$, R: dacă se citește simbolul a de pe bandă, atunci se scrie \square și se mută capul de citire/scriere cu o celulă la dreapta

R: mută capul de citire/scriere cu o celulă la dreapta

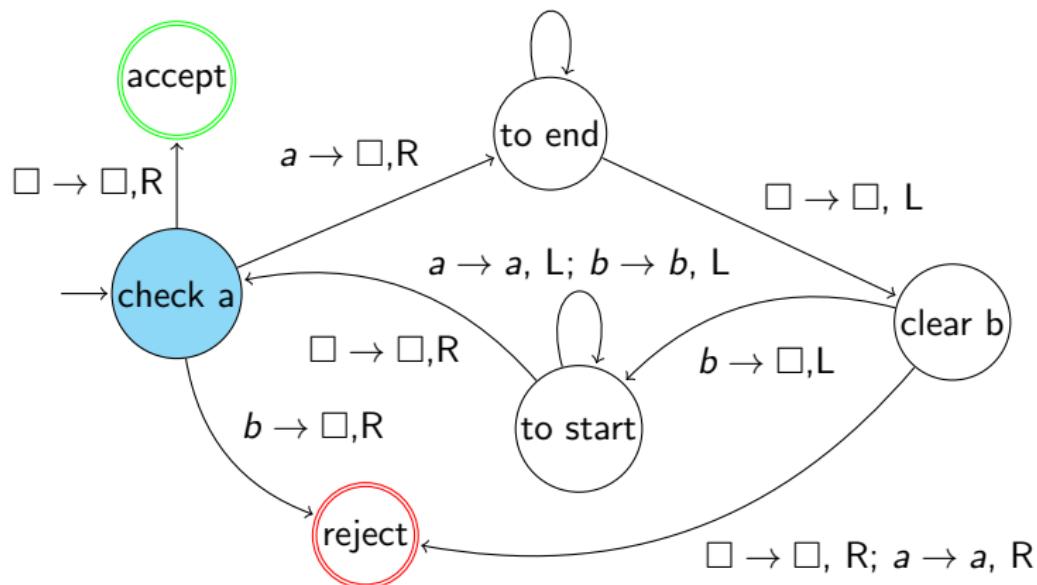
L: mută capul de citire/scriere cu o celulă la stânga

\square : simbolul vid

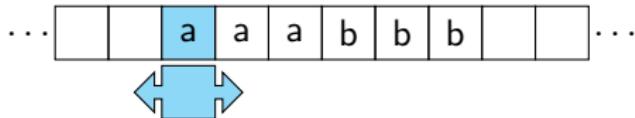
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

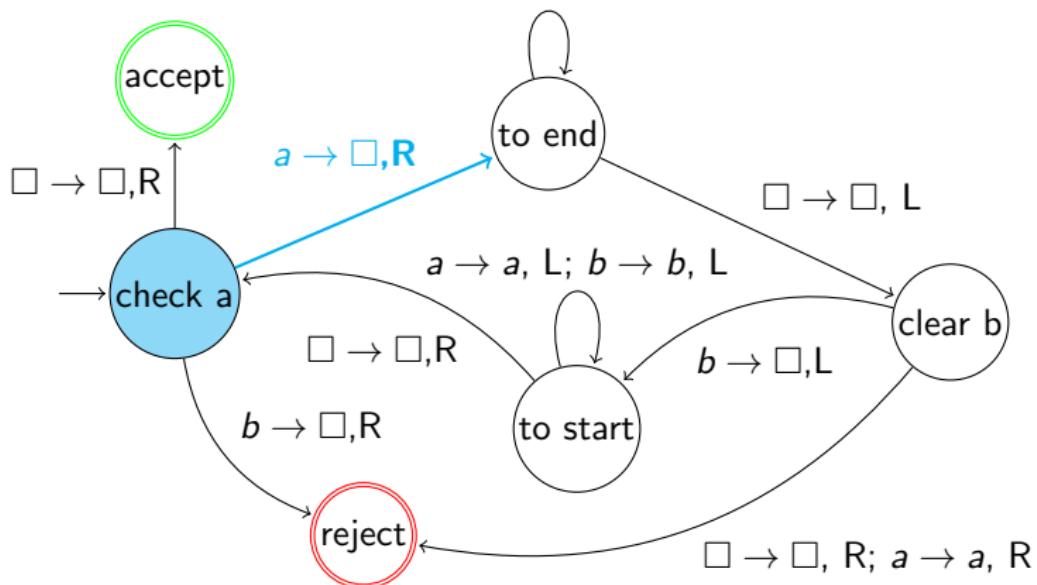
$$a \rightarrow a, R; b \rightarrow b, R$$

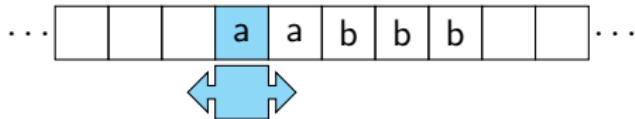
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

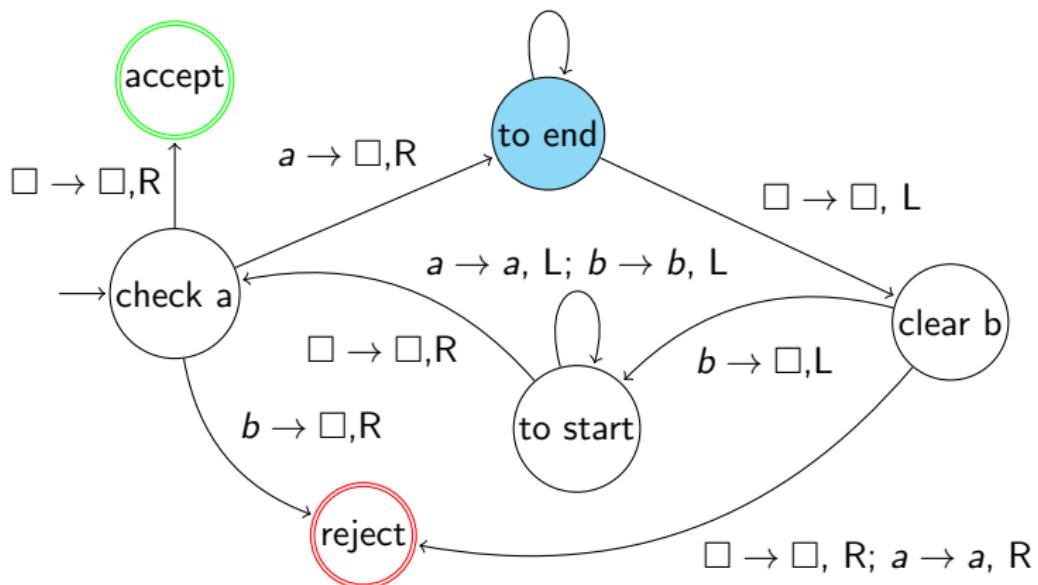
$$a \rightarrow a, R; b \rightarrow b, R$$

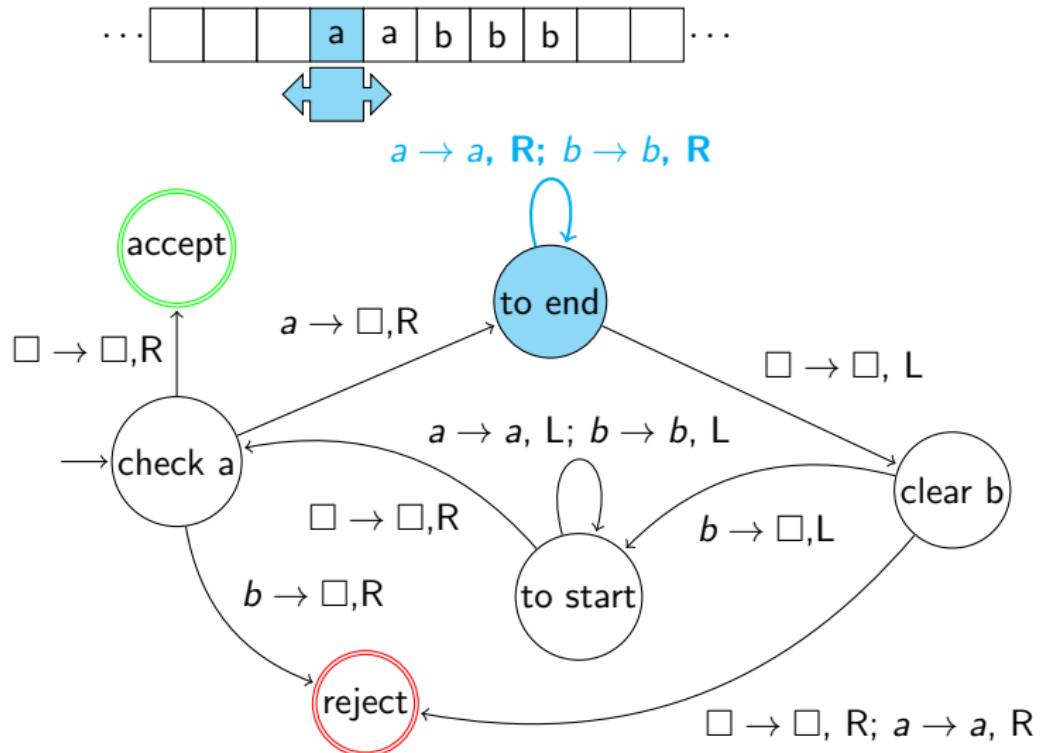
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

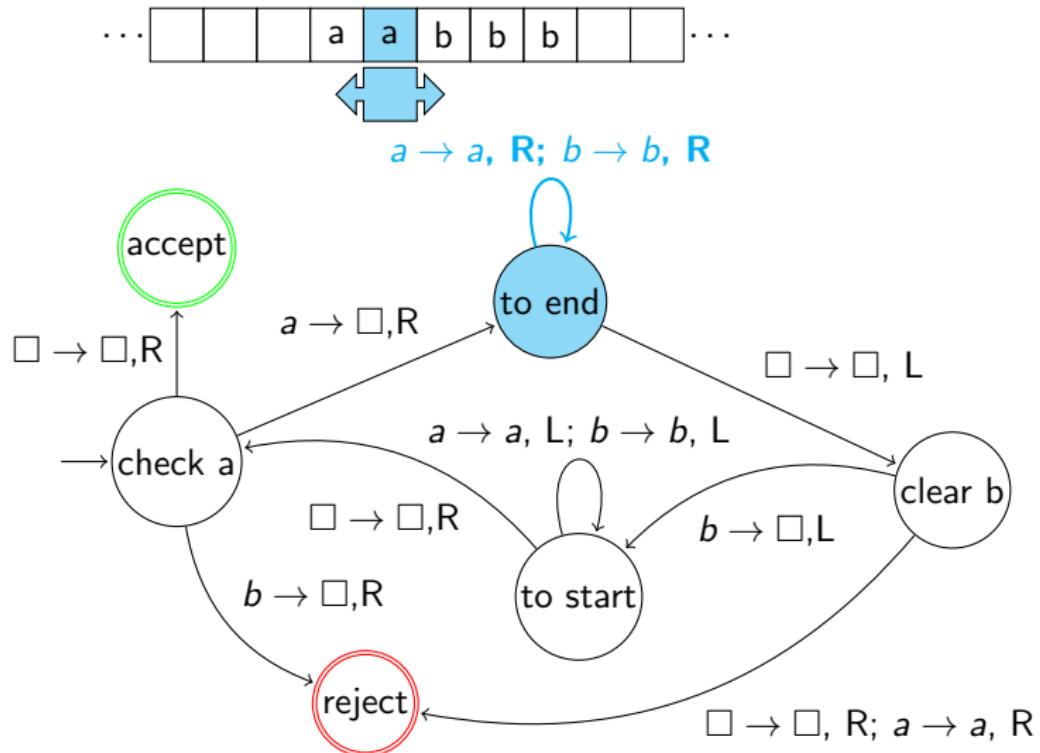
$$a \rightarrow a, R; b \rightarrow b, R$$

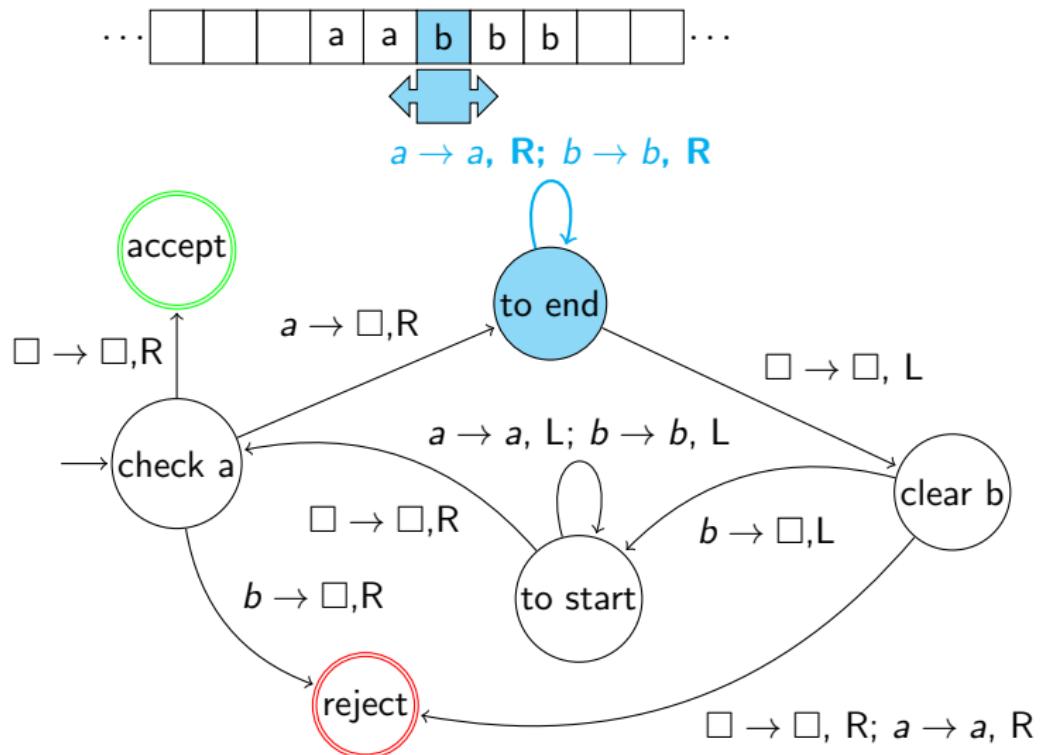
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

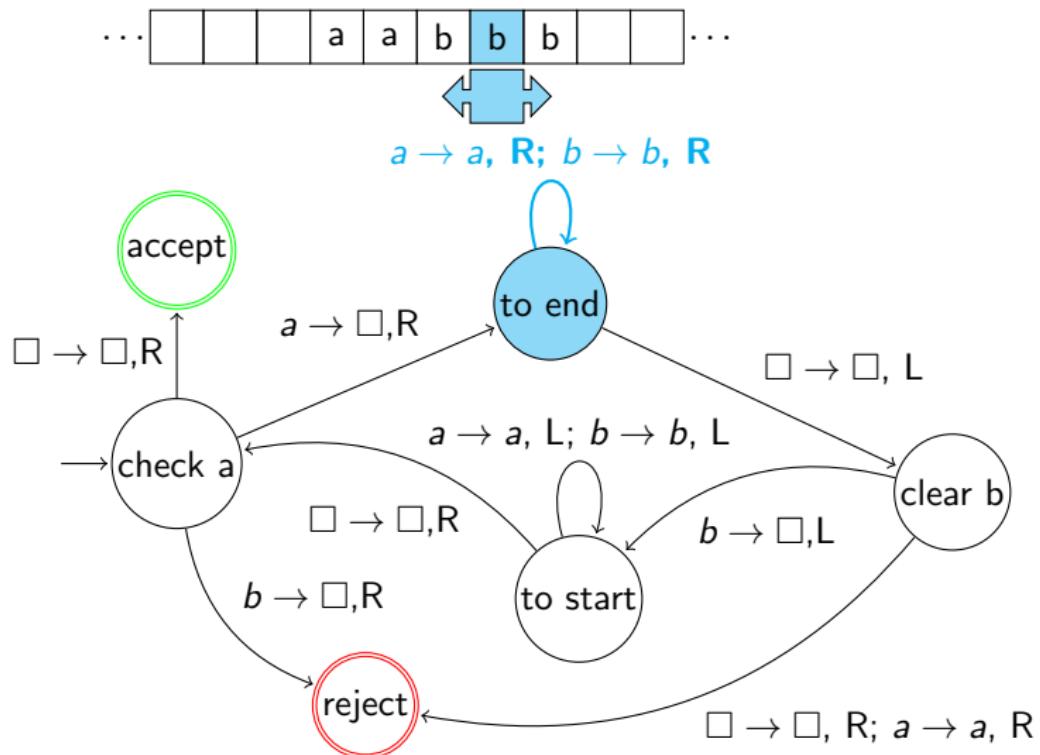
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

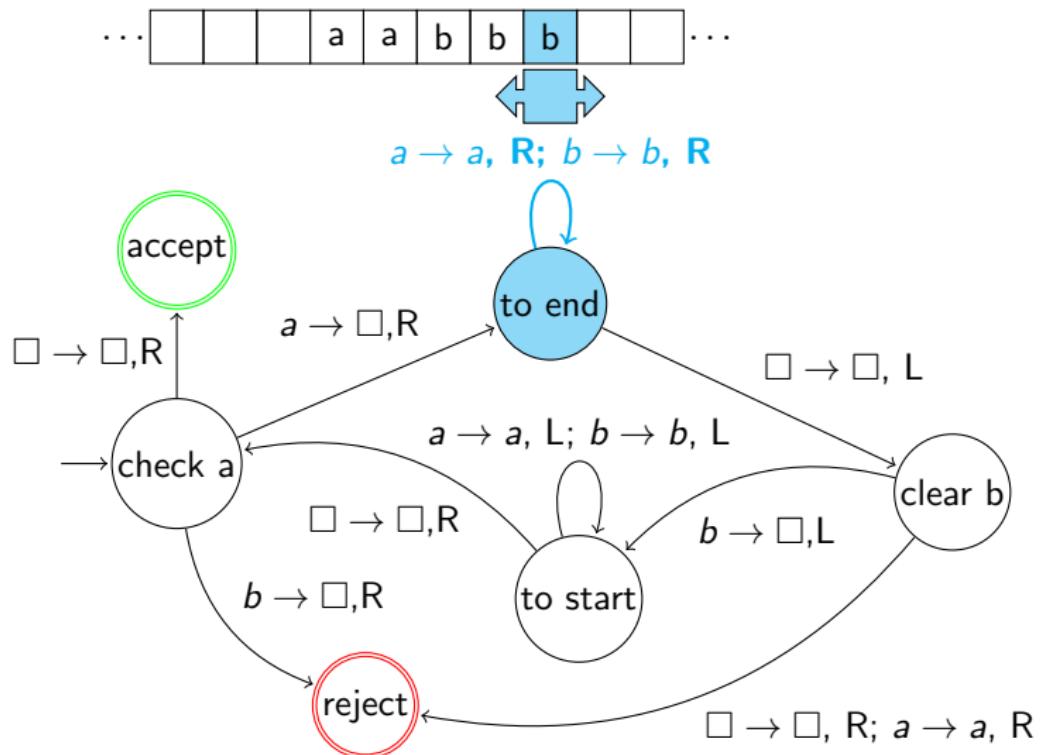
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

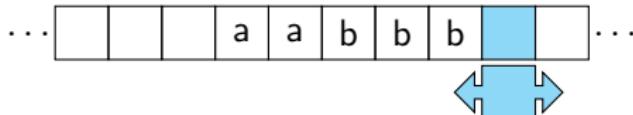
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

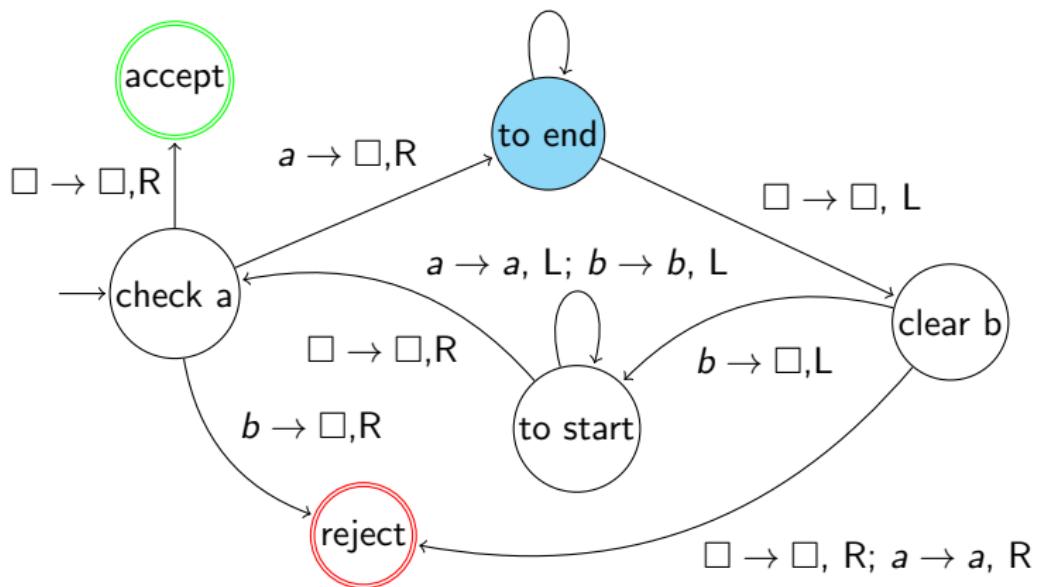
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

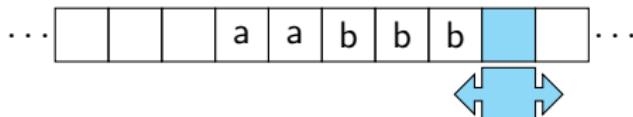
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

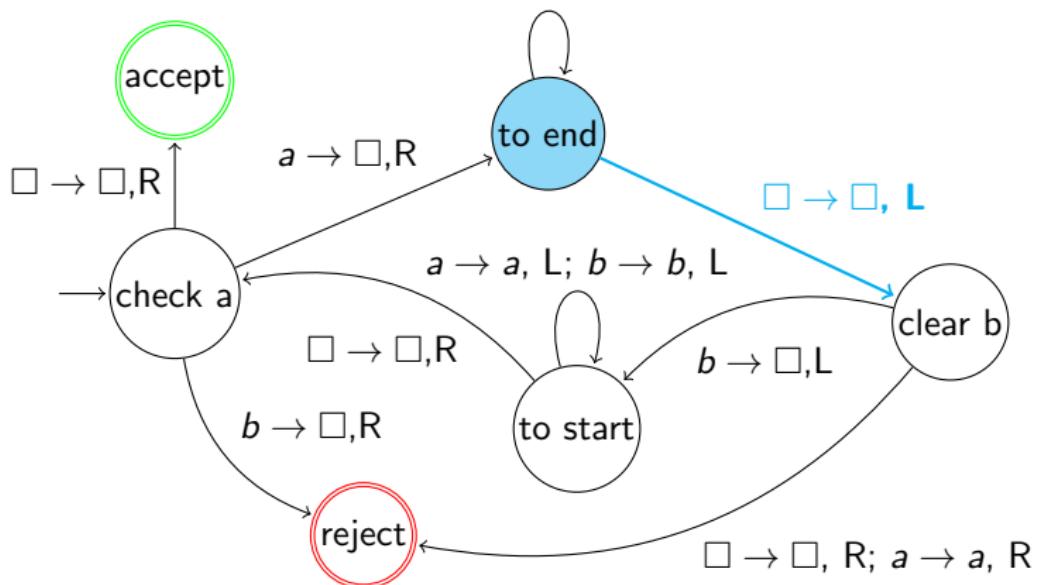
$a \rightarrow a, R; b \rightarrow b, R$

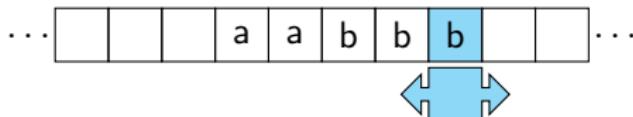
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

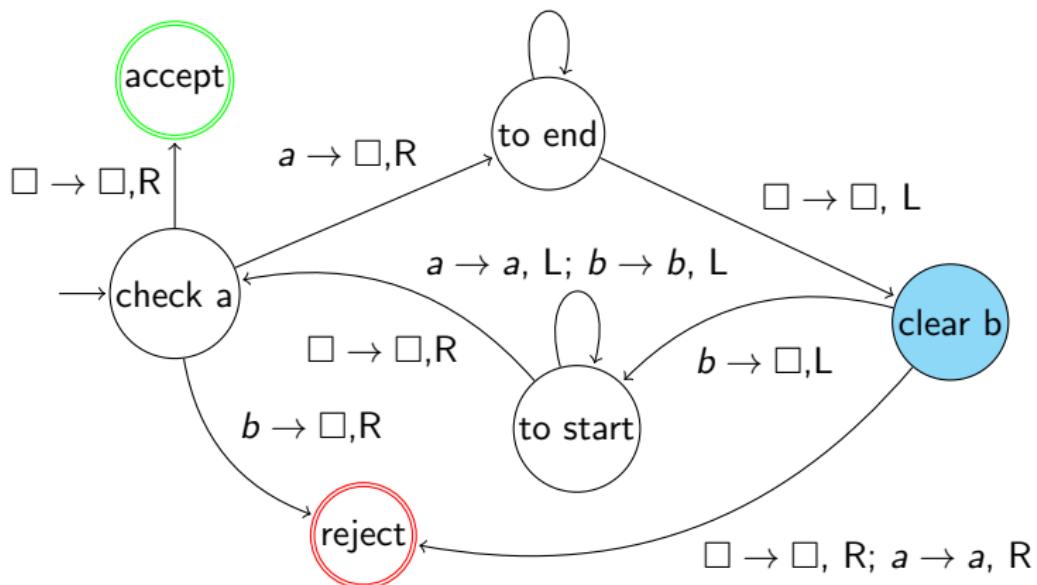
$a \rightarrow a, R; b \rightarrow b, R$

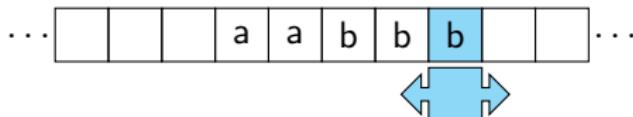
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

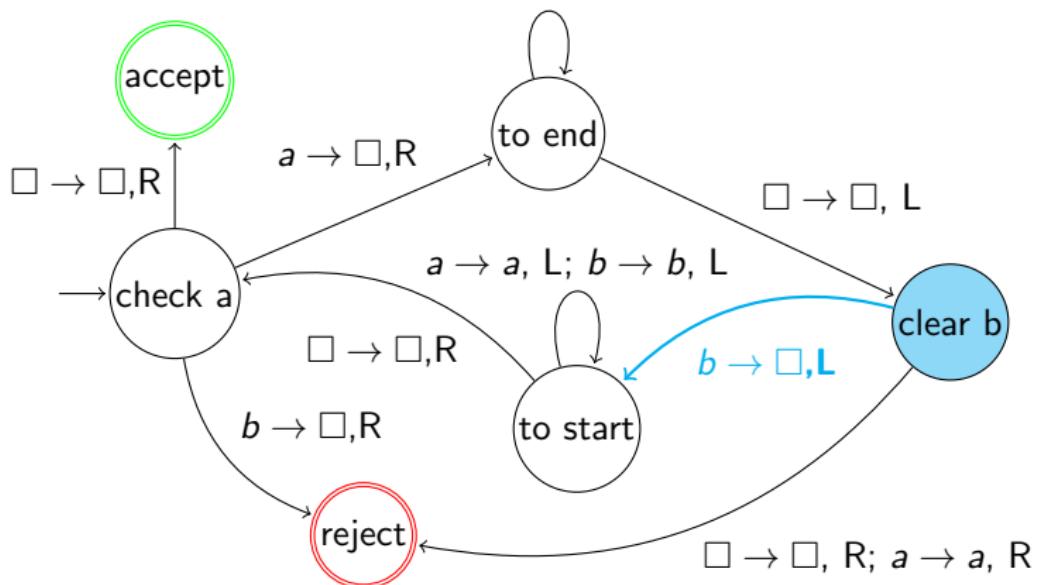
$a \rightarrow a, R; b \rightarrow b, R$

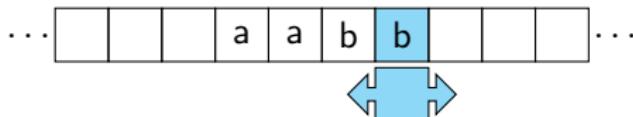
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

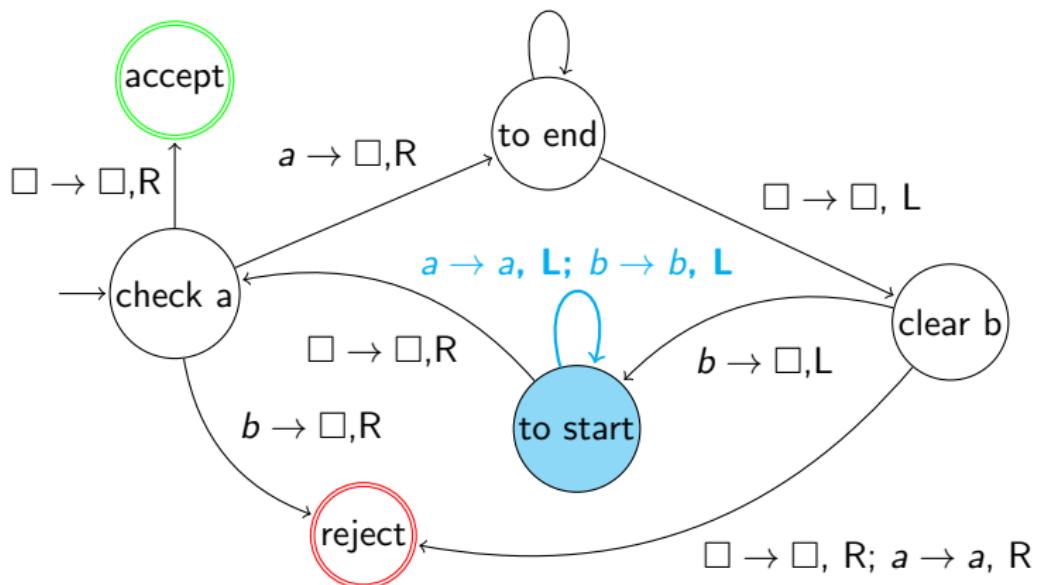
$a \rightarrow a, R; b \rightarrow b, R$

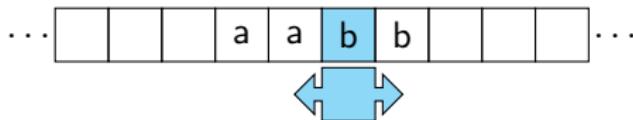
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

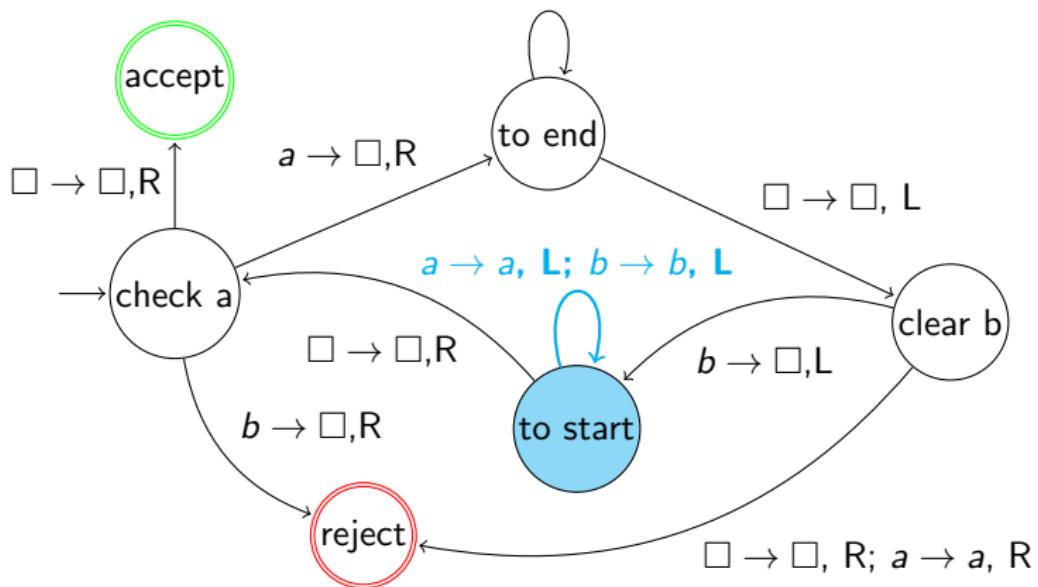
$a \rightarrow a, R; b \rightarrow b, R$

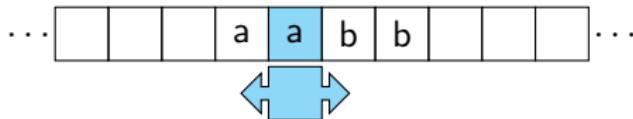
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

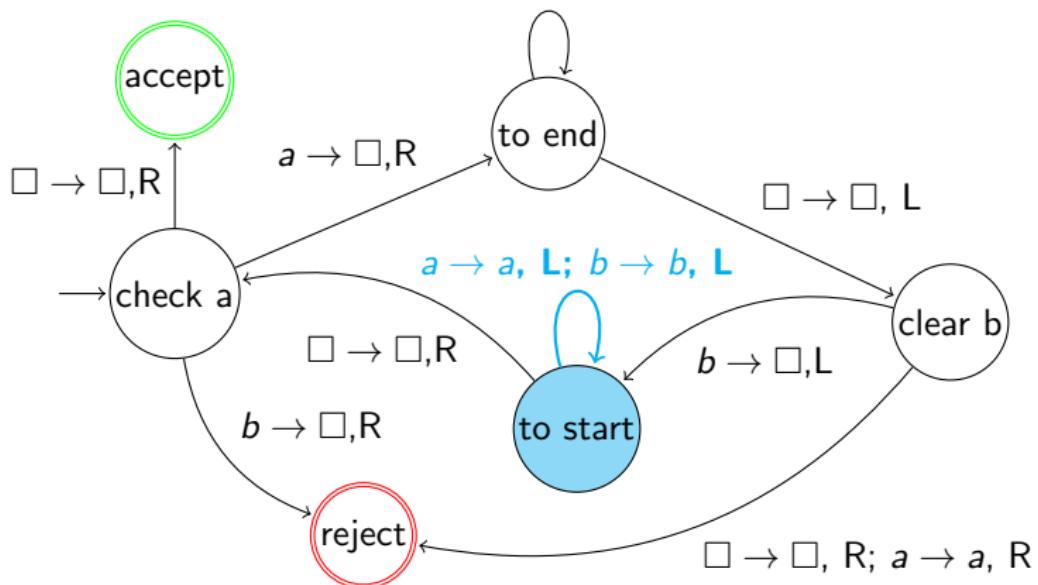
$a \rightarrow a, R; b \rightarrow b, R$

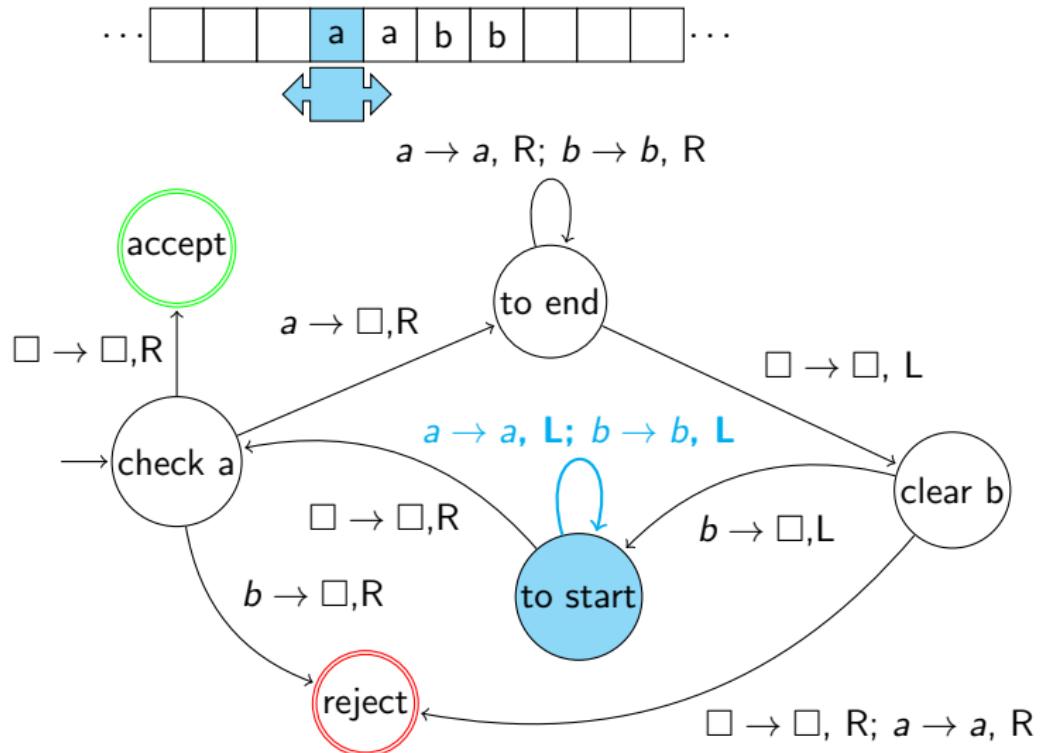
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

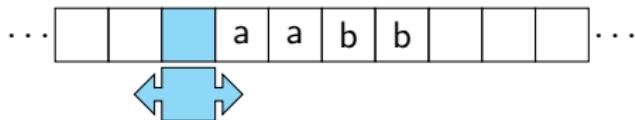
$a \rightarrow a, R; b \rightarrow b, R$

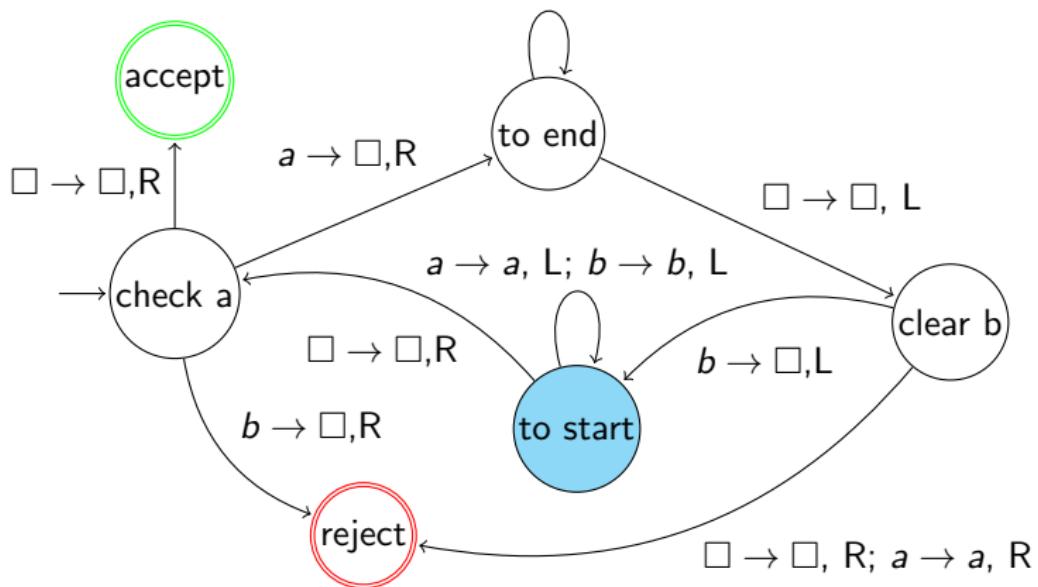
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

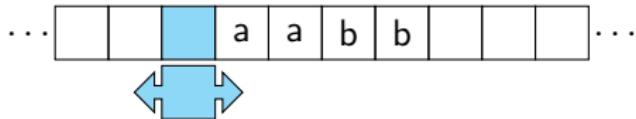
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

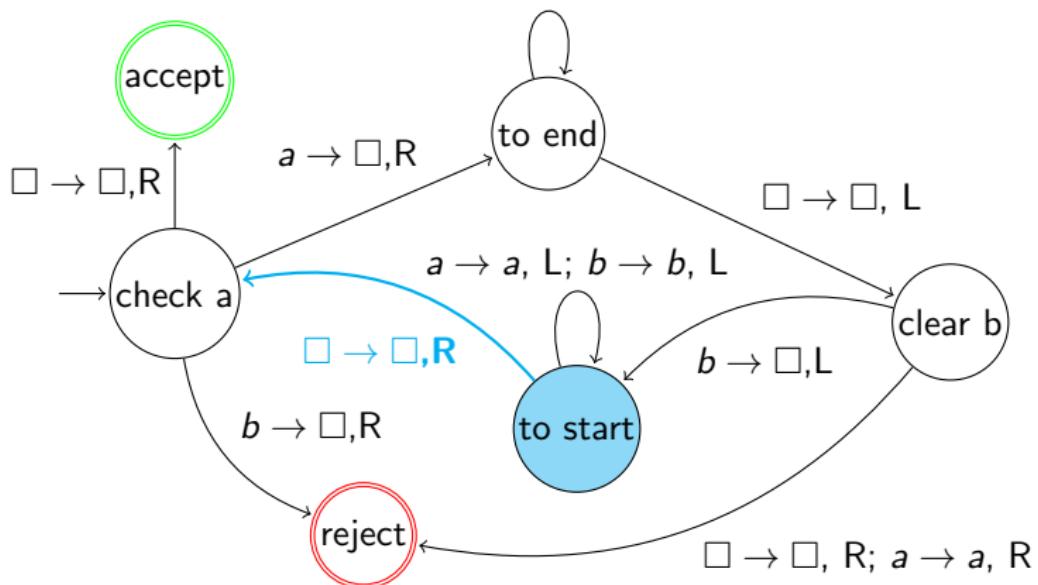
$$a \rightarrow a, R; b \rightarrow b, R$$

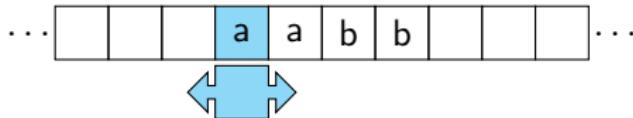
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

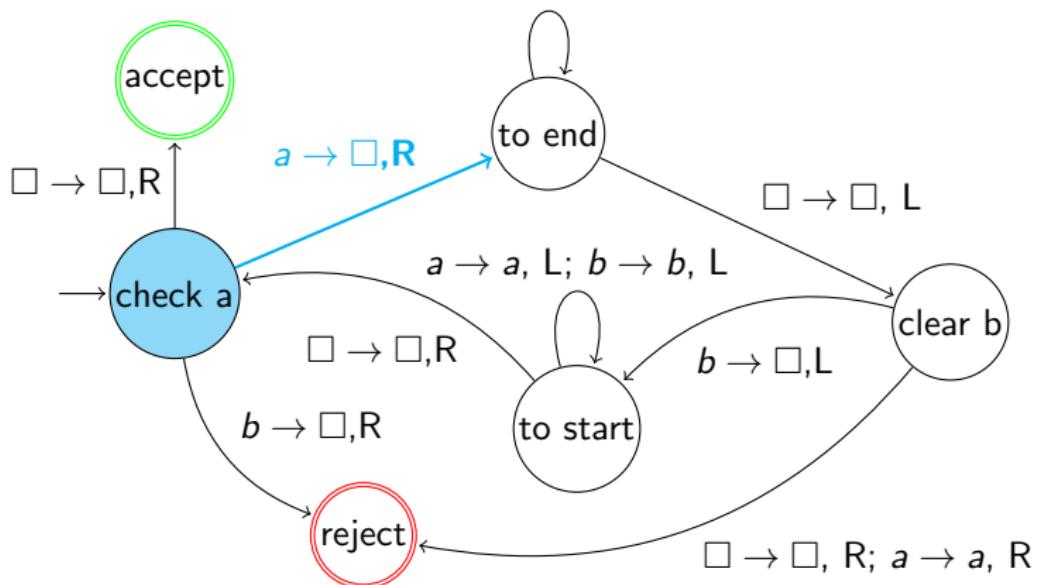
$$a \rightarrow a, R; b \rightarrow b, R$$

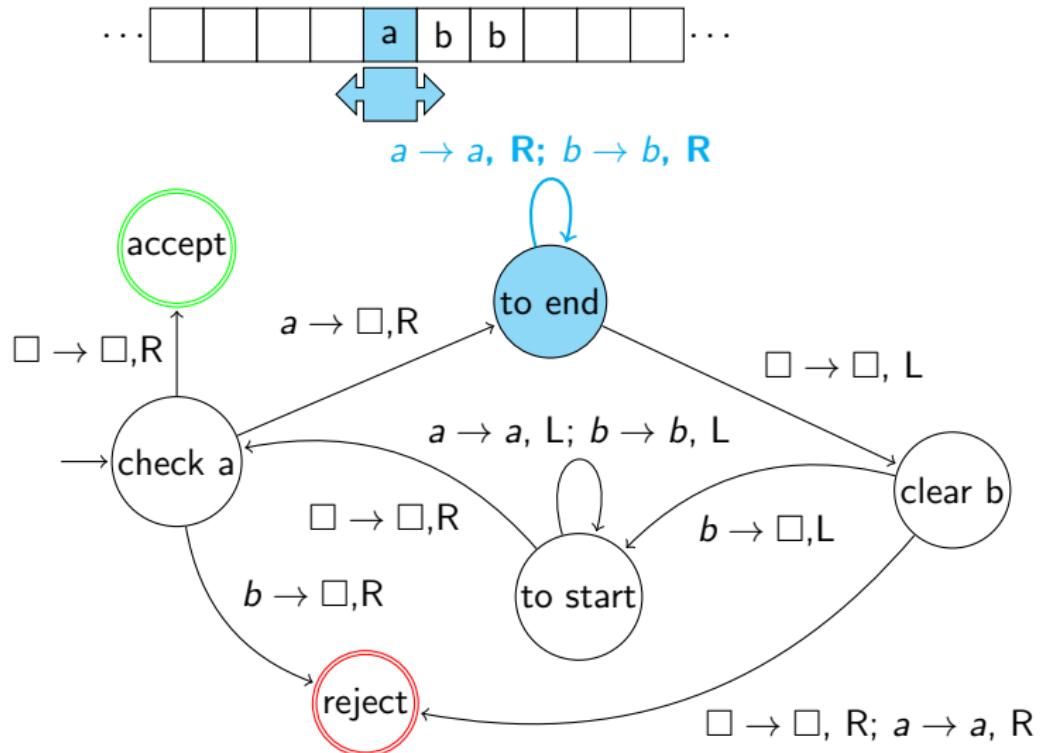
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

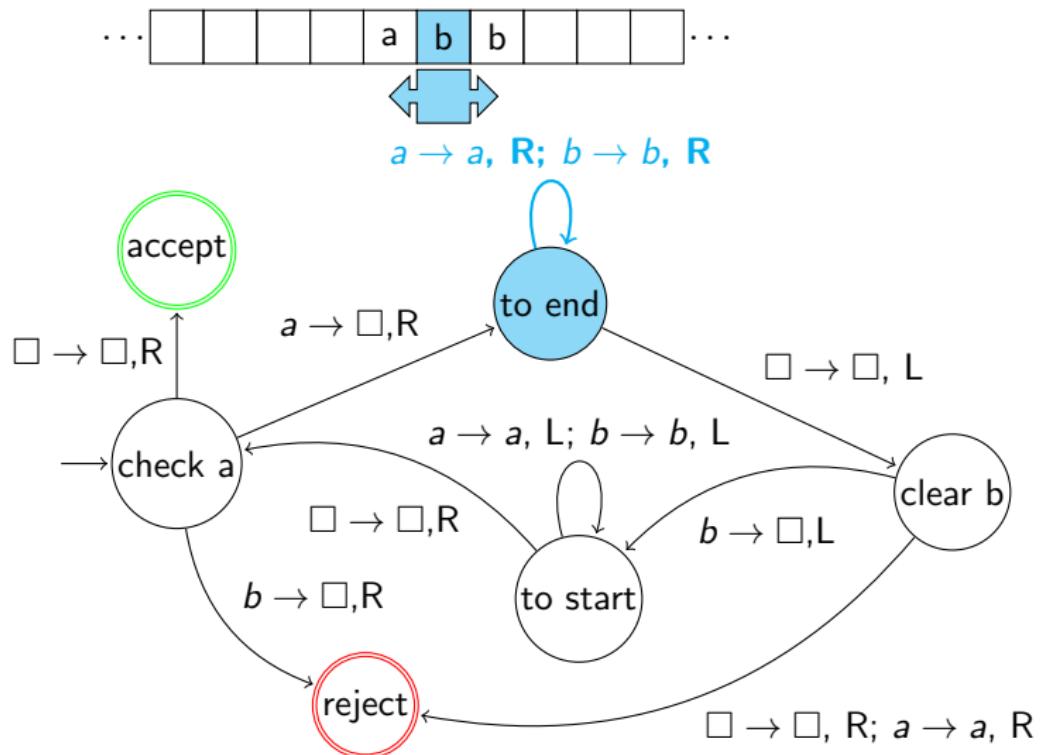
$a \rightarrow a, R; b \rightarrow b, R$

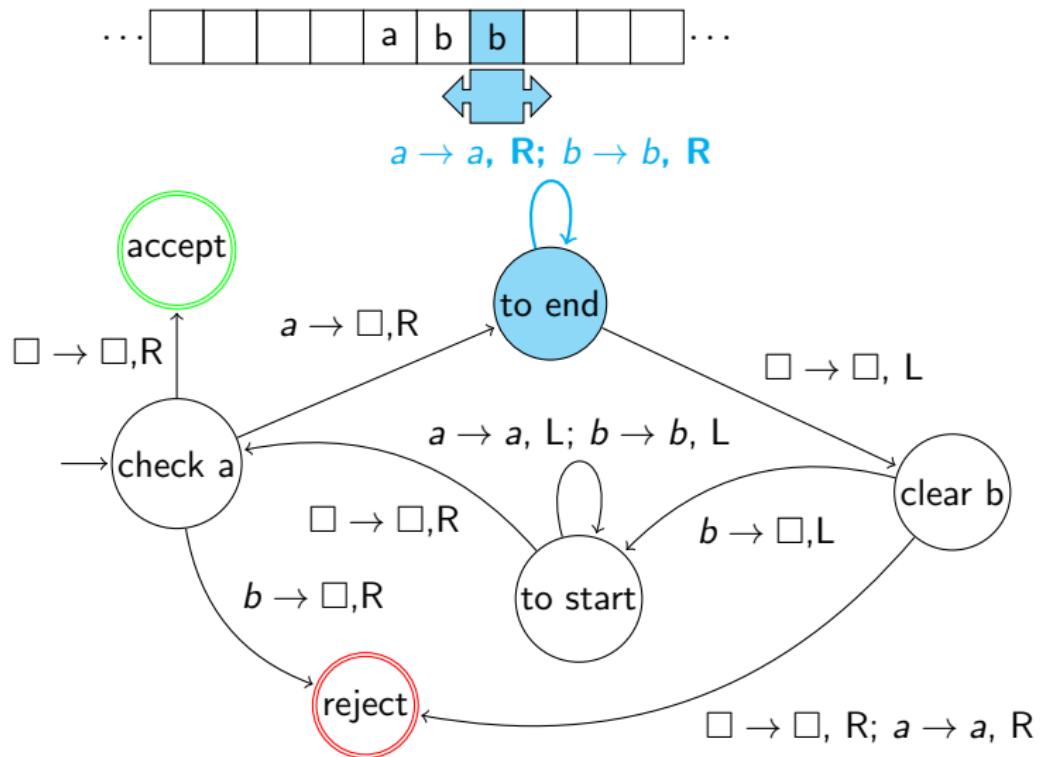
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

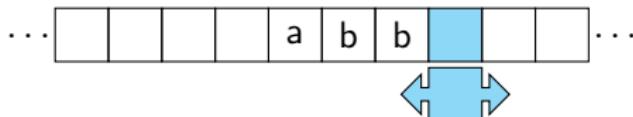
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

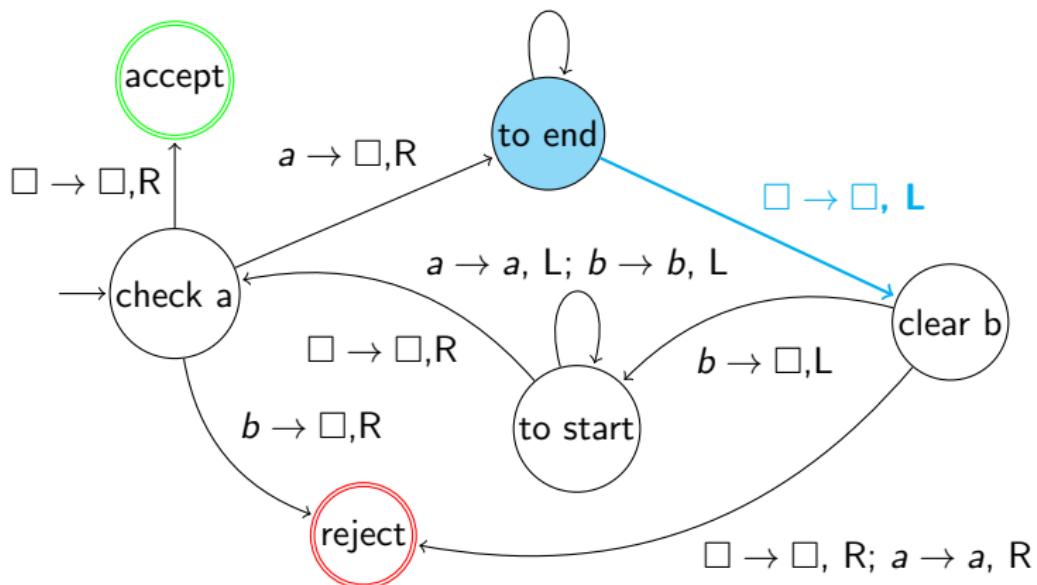
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

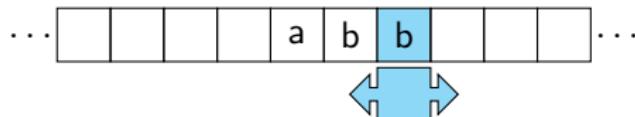
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

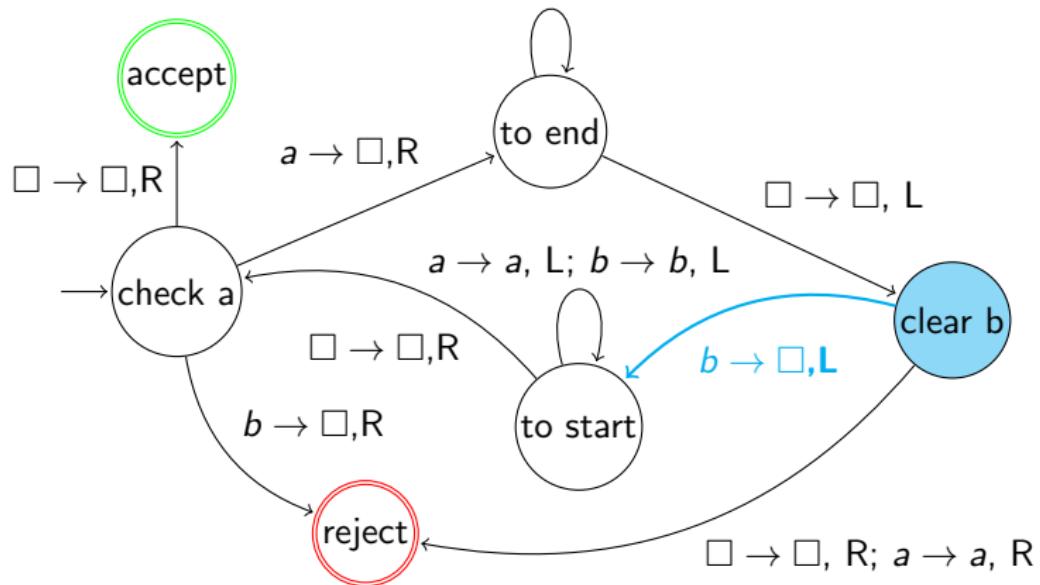
$a \rightarrow a, R; b \rightarrow b, R$

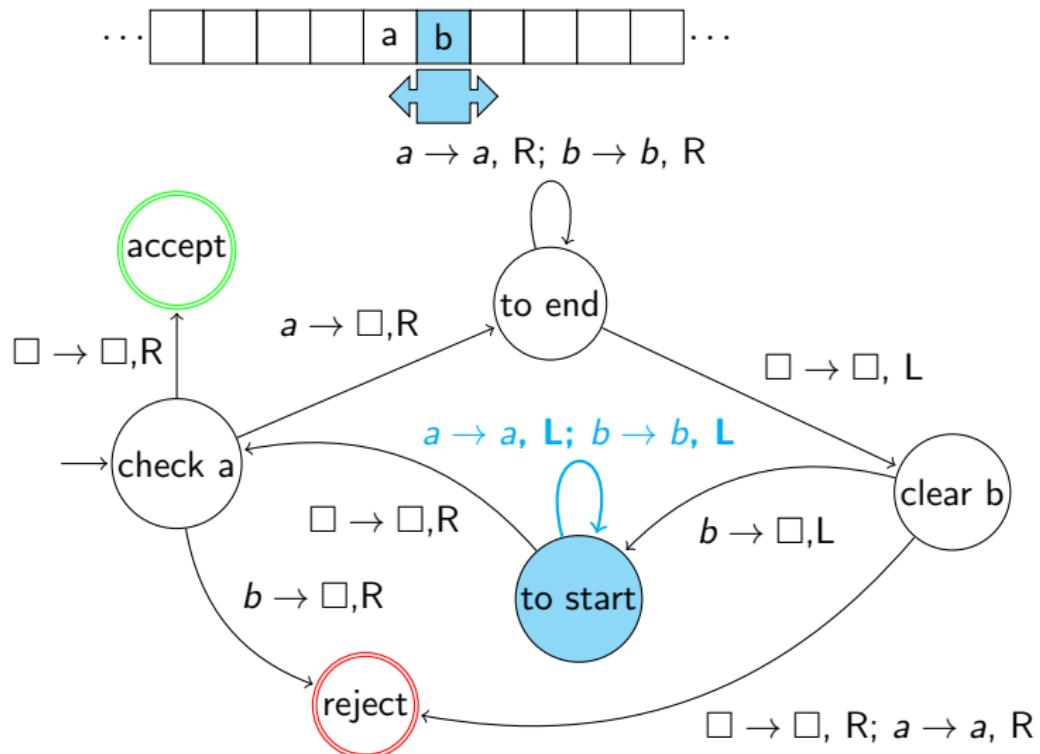
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

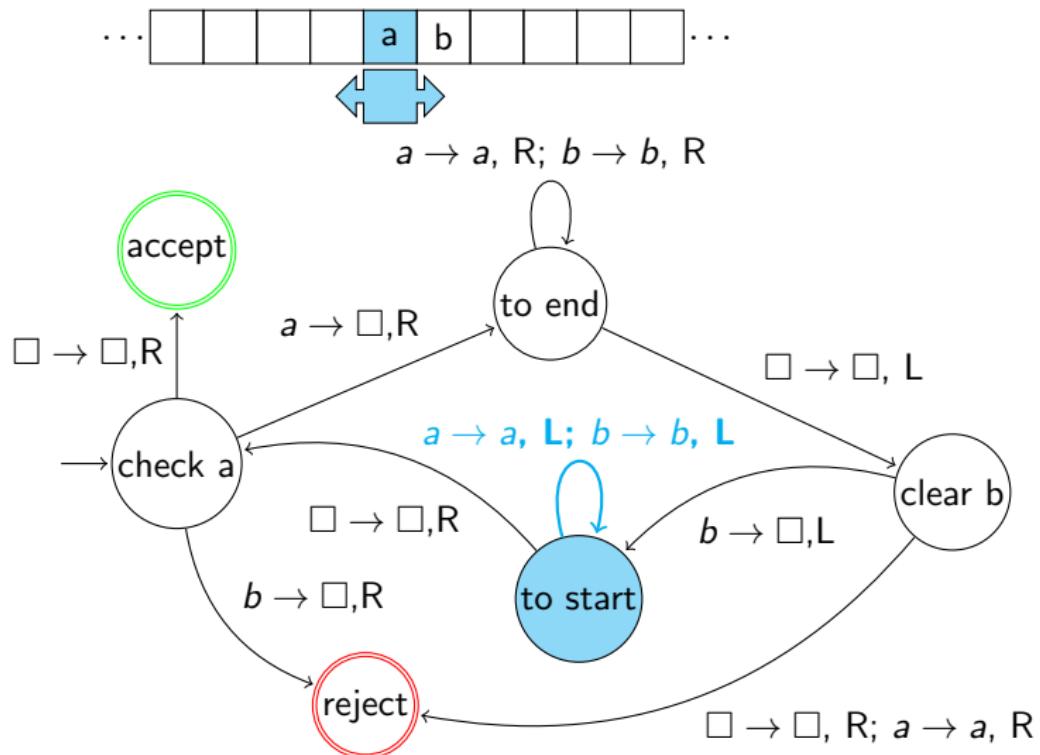
$a \rightarrow a, R; b \rightarrow b, R$

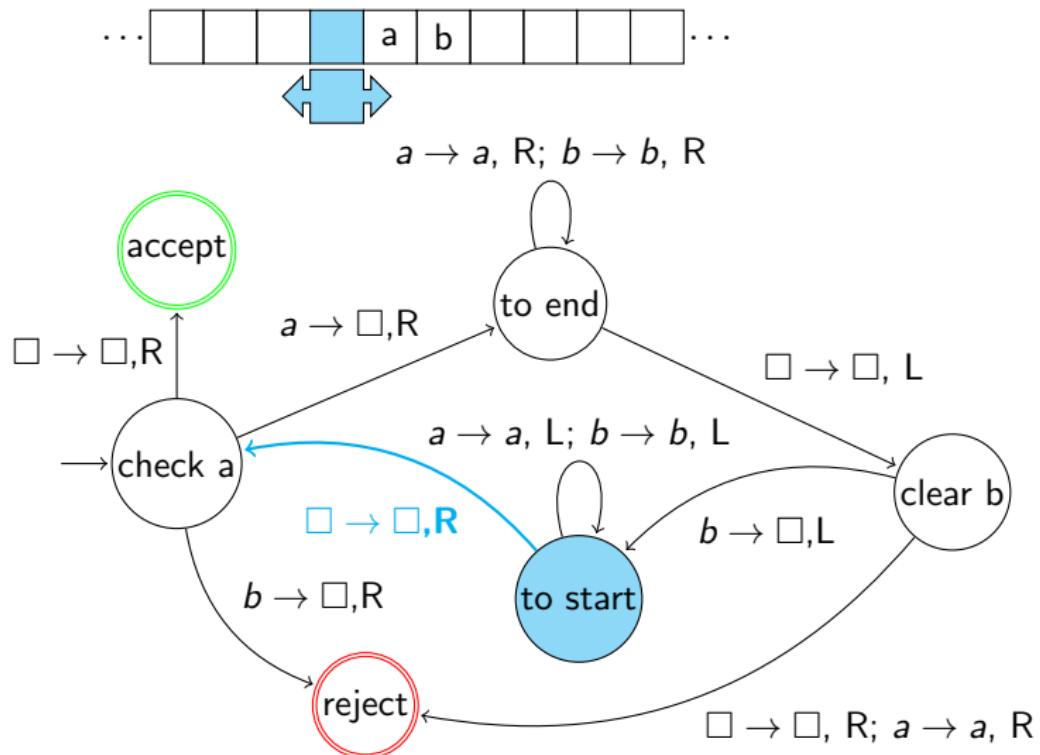
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

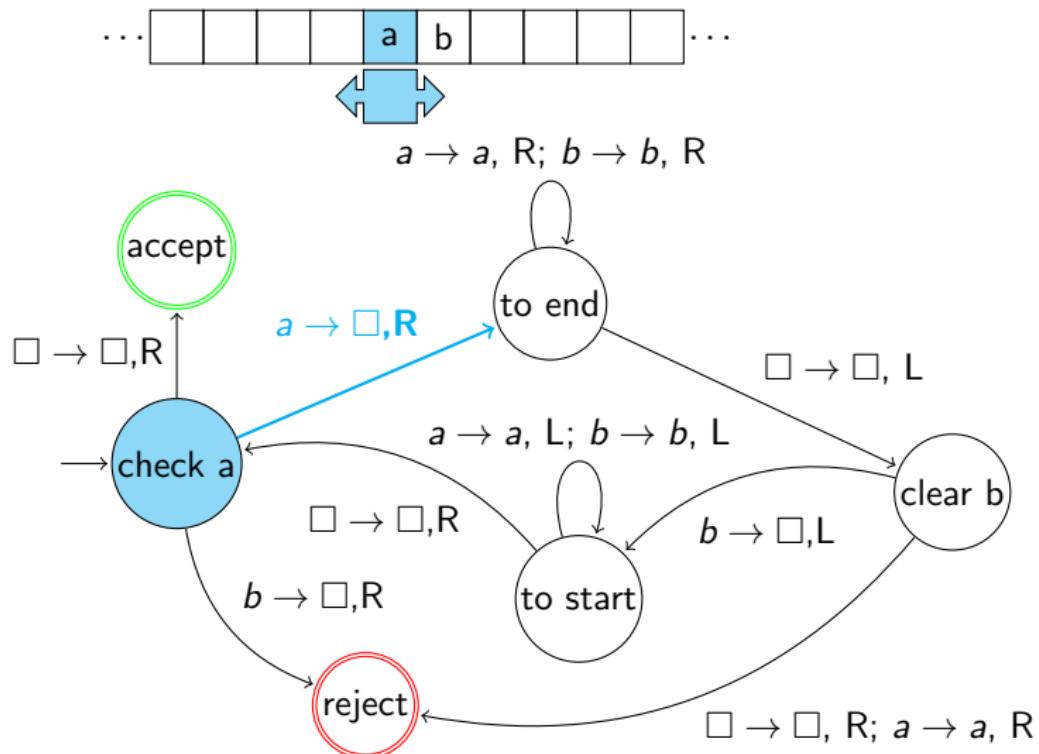
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

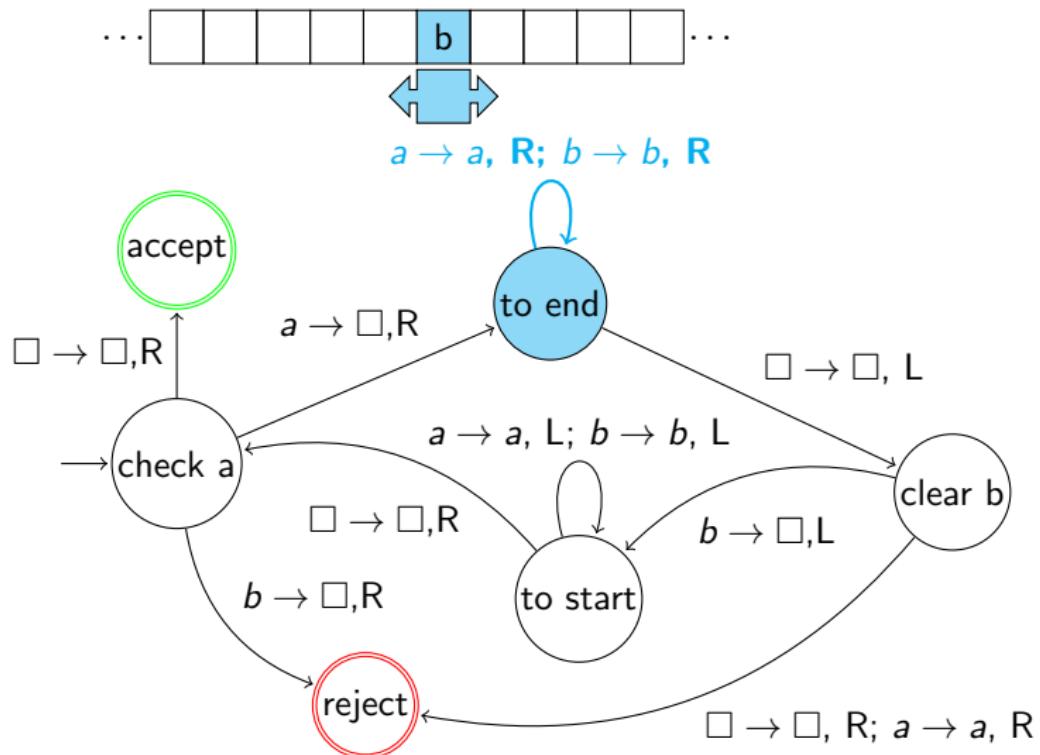
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

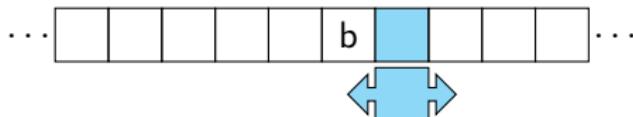
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

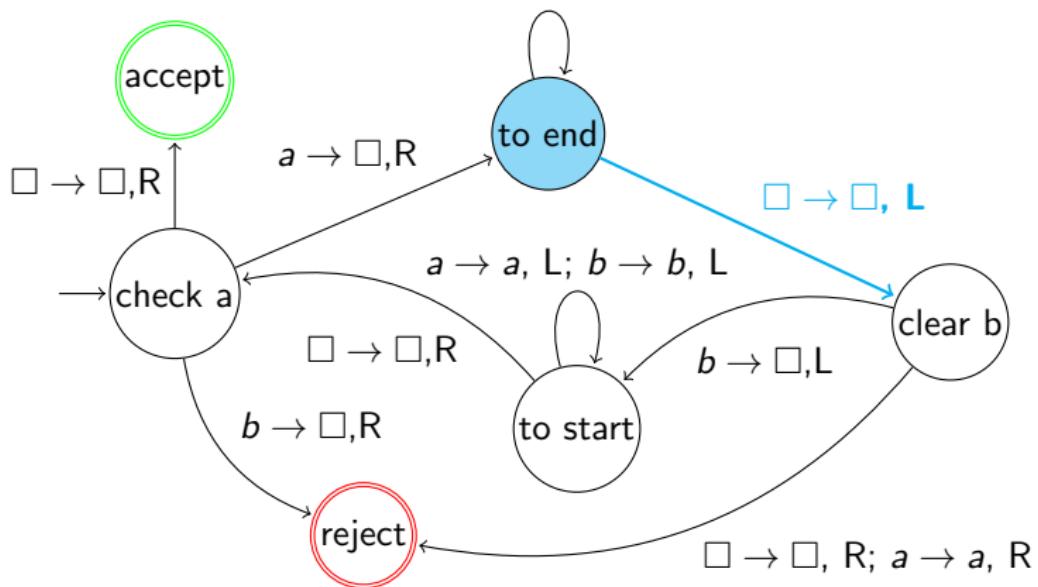
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

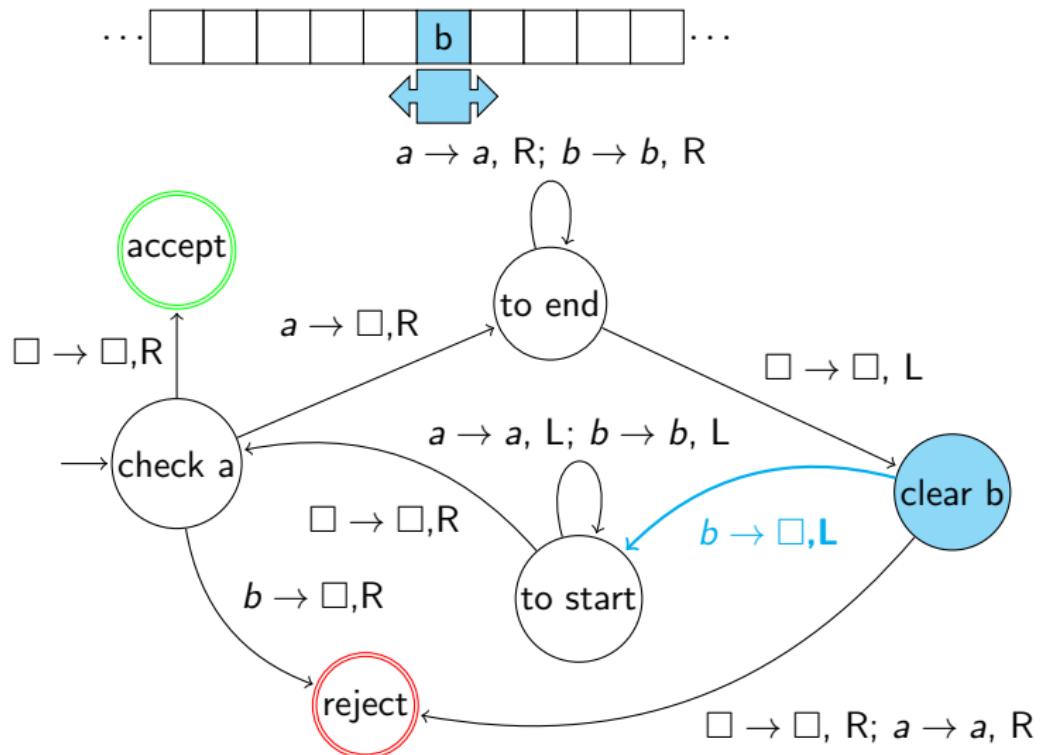
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

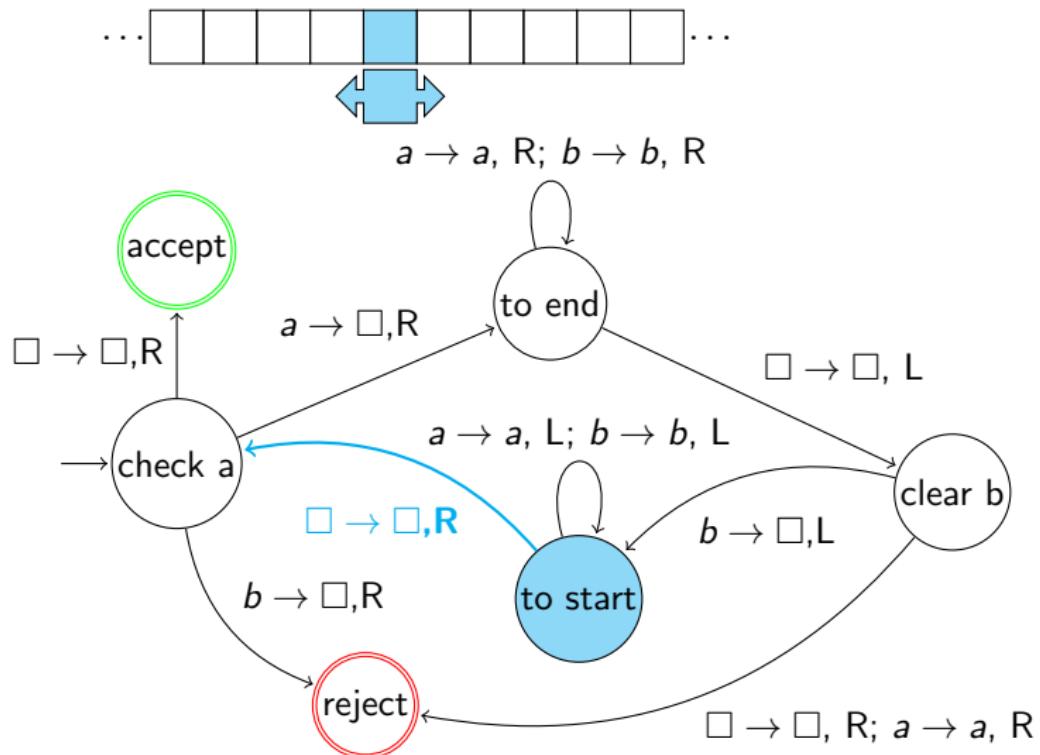
$a \rightarrow a, R; b \rightarrow b, R$

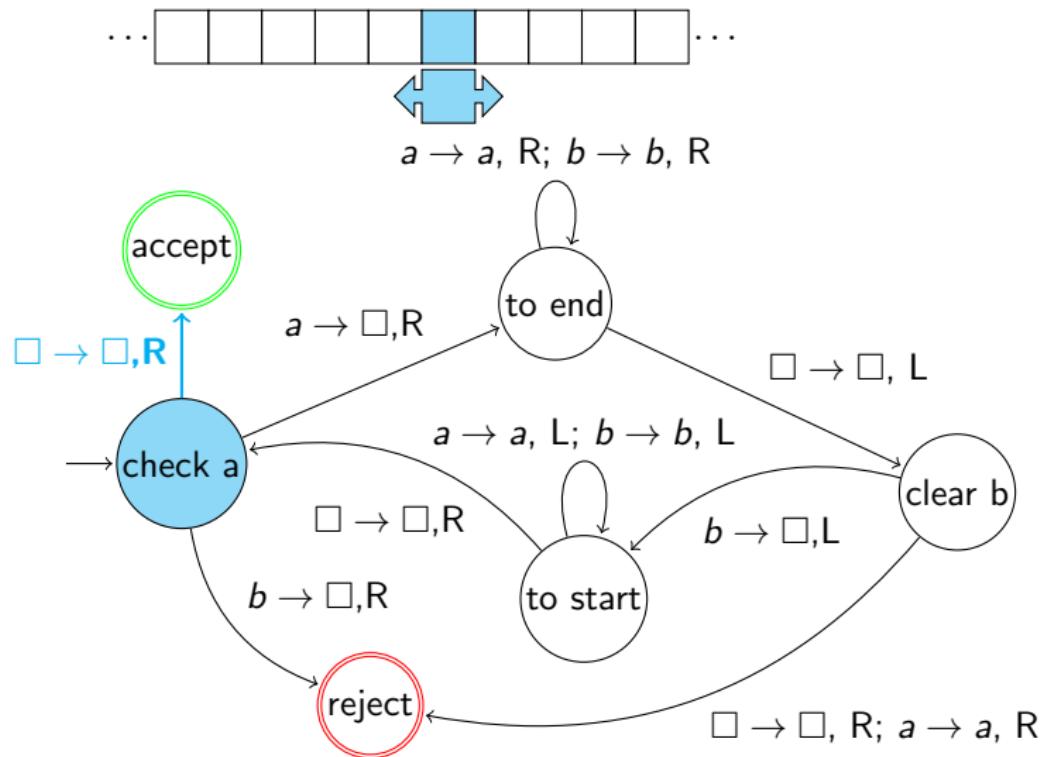
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

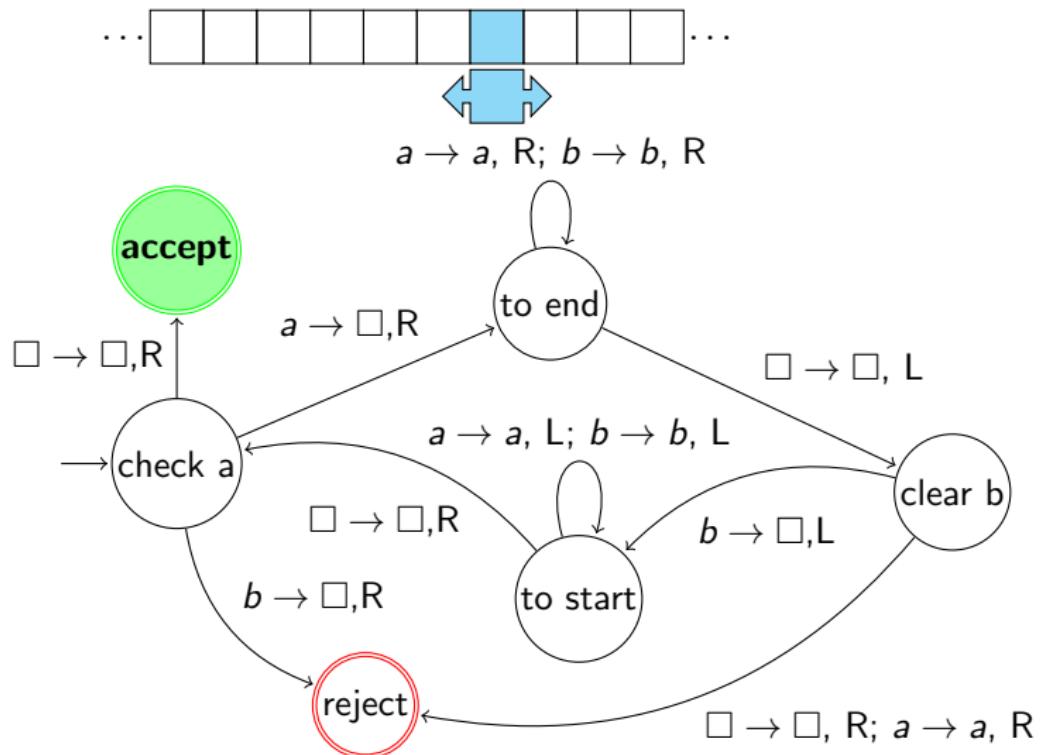
Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

Exemplu: $aaabbbb \in L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

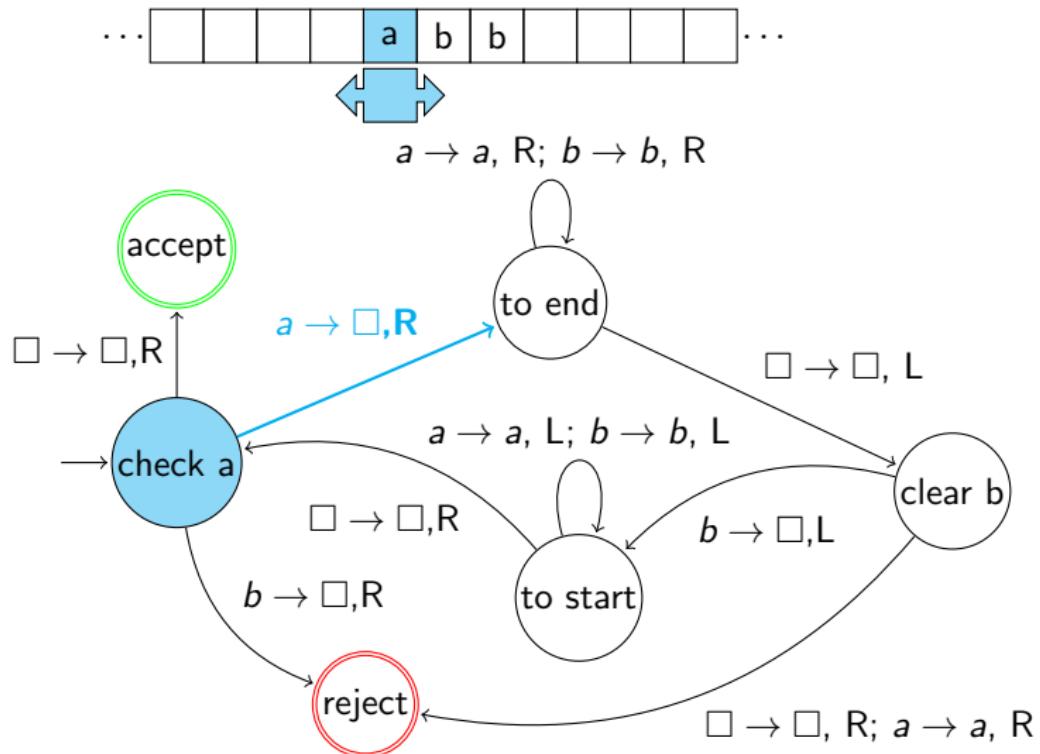
Important:

Spre deosebire de un automat DFA/NFA, o mașină Turing **nu se oprește** la terminarea șirului de intrare!

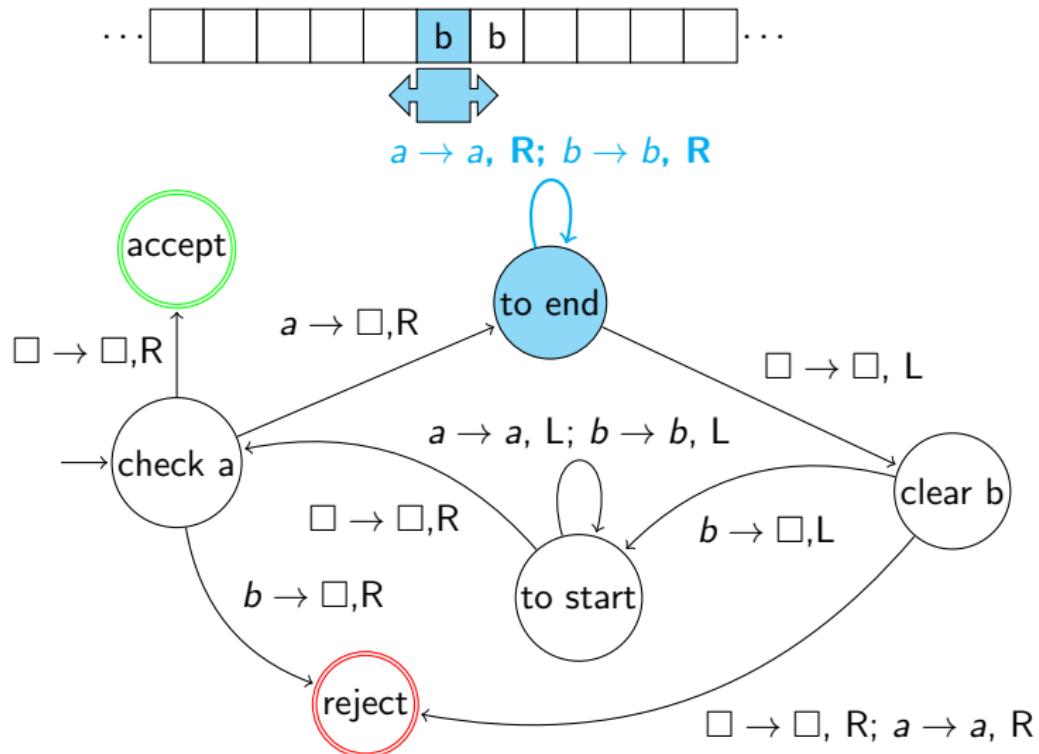
Execuția continuă până când se ajunge într-una din *stările finale*:

- de **acceptare**: șirul este acceptat, face parte din limbaj
- de **rejectare**: șirul este respins, nu face parte din limbaj

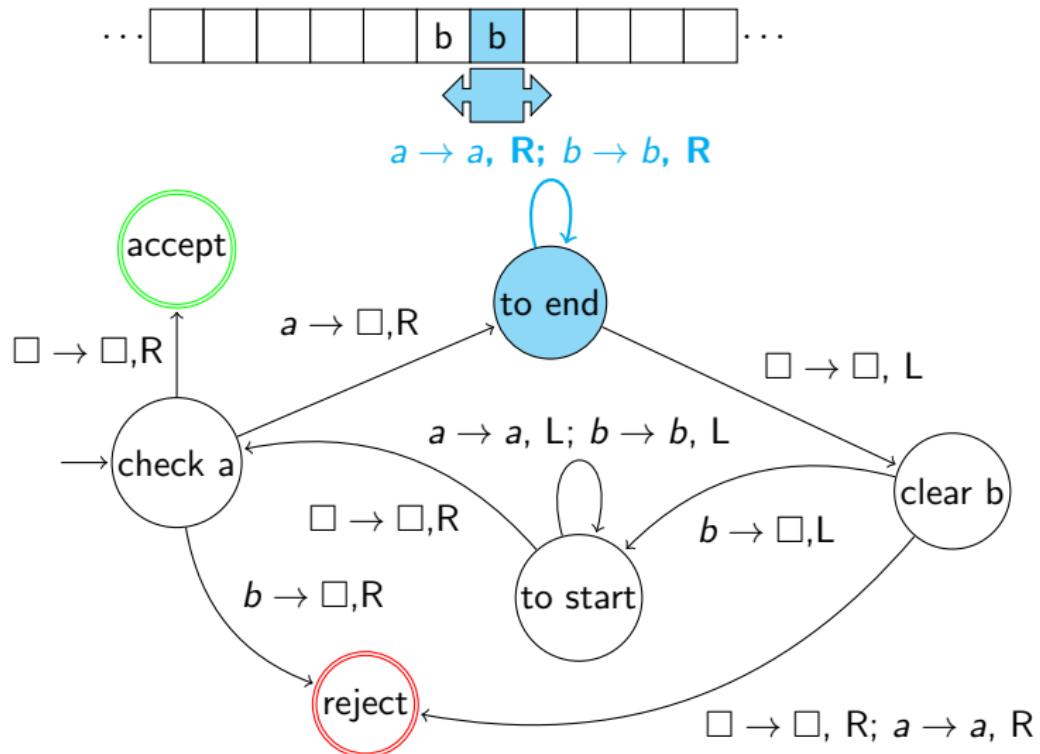
Exemplu: $abb \notin L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

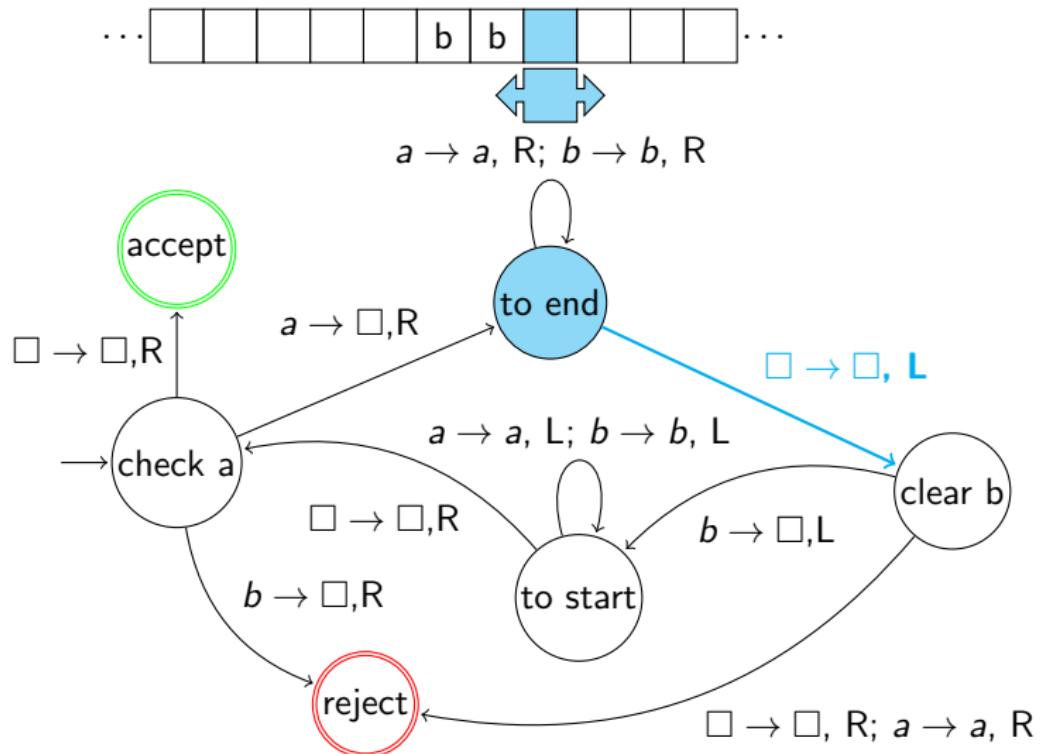
Exemplu: $abb \notin L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

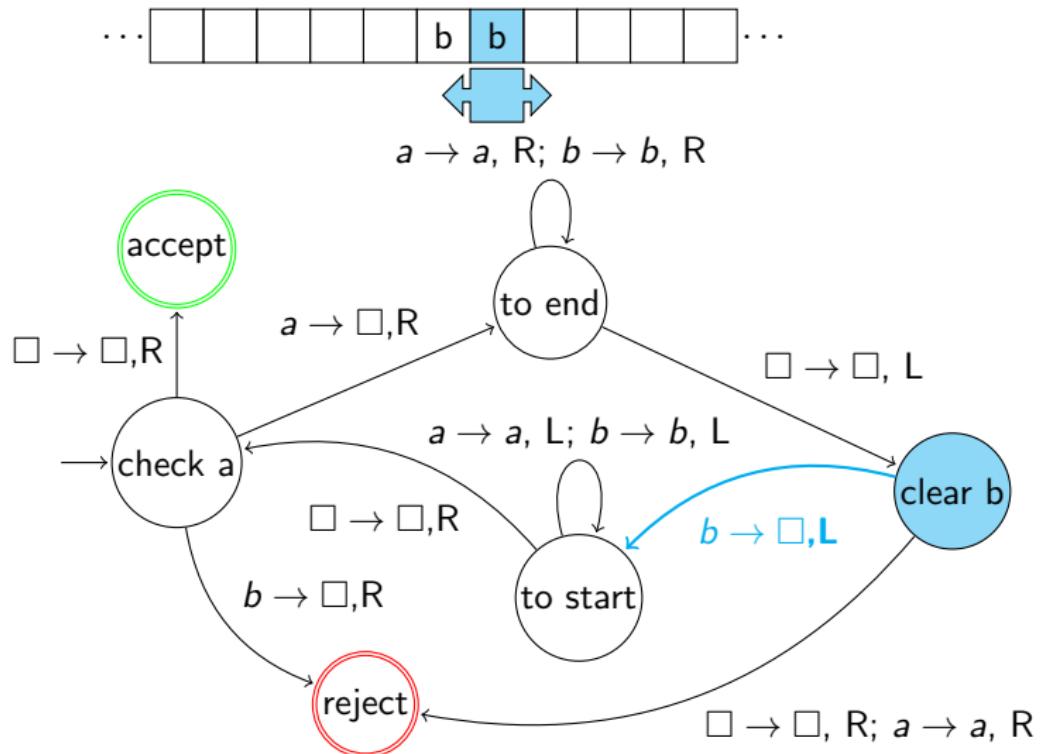
Exemplu: $abb \notin L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

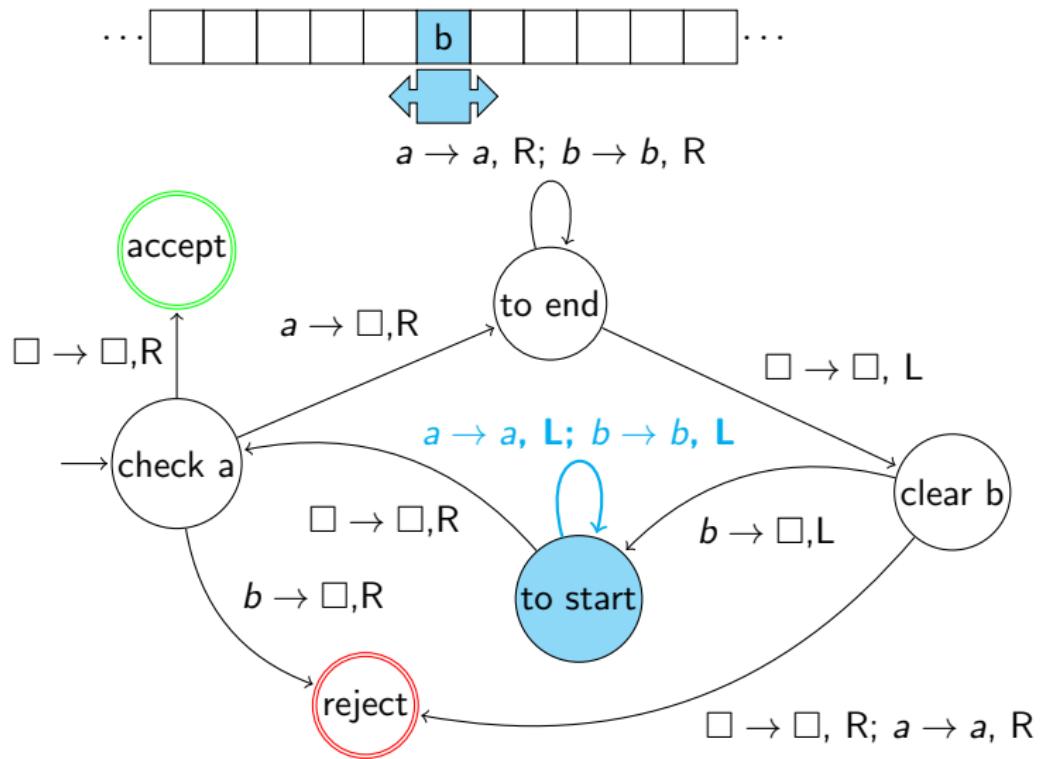
Exemplu: $abb \notin L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

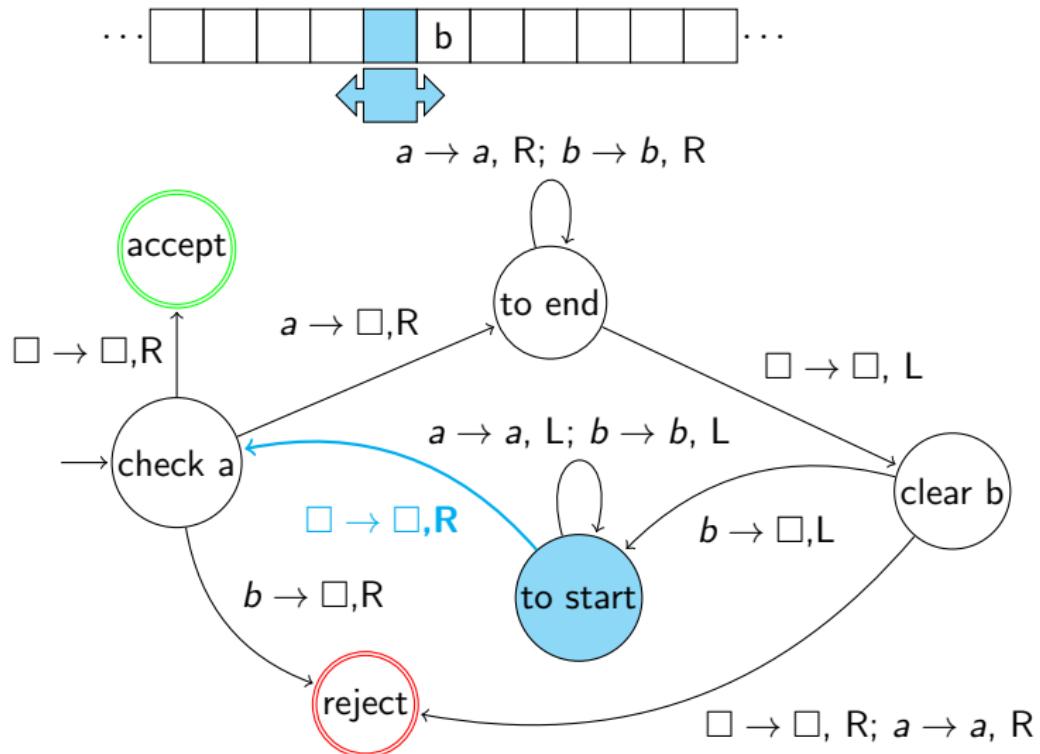
Exemplu: $abb \notin L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

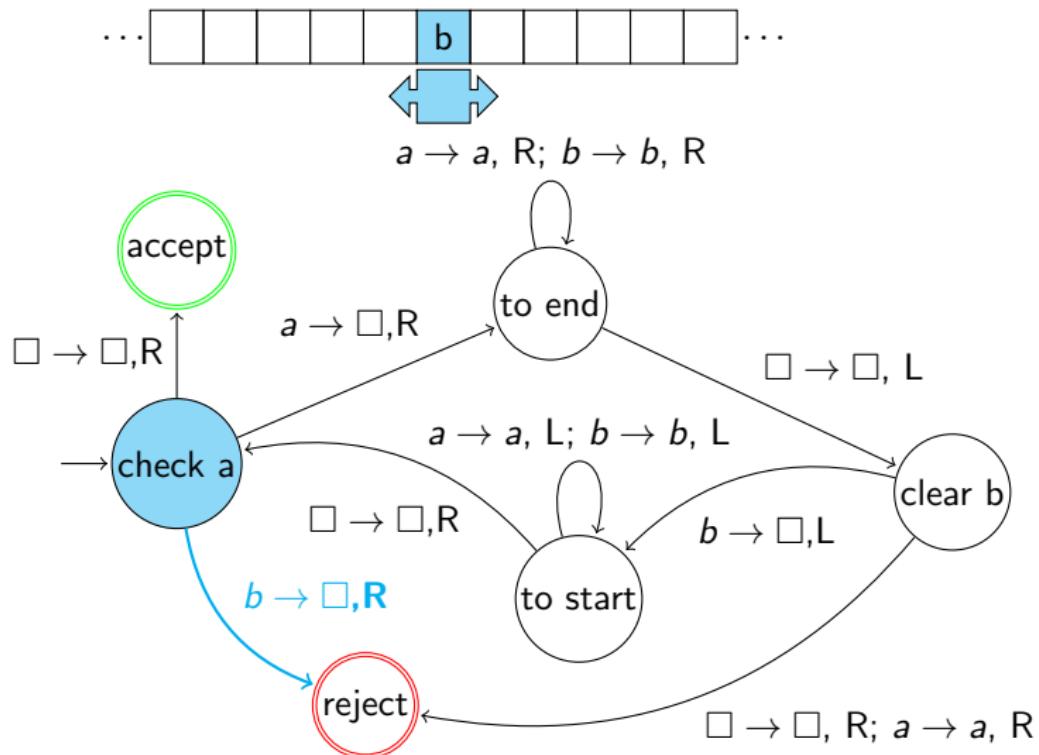
Exemplu: $abb \notin L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

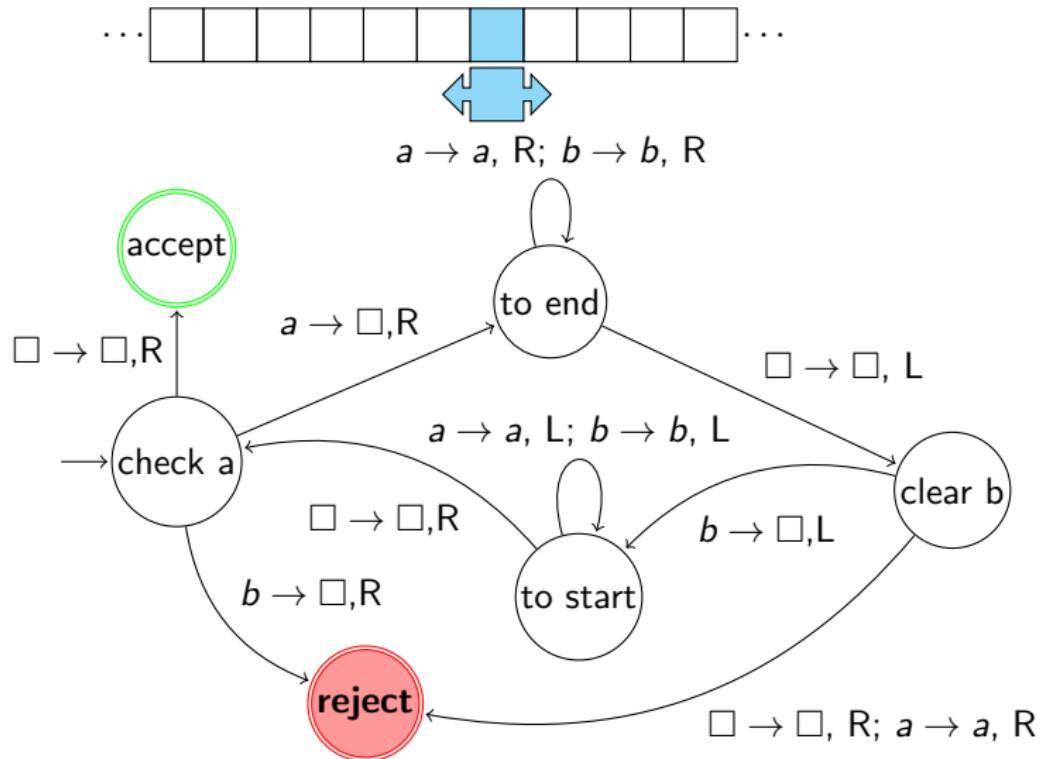
Exemplu: $abb \notin L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

Exemplu: $abb \notin L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

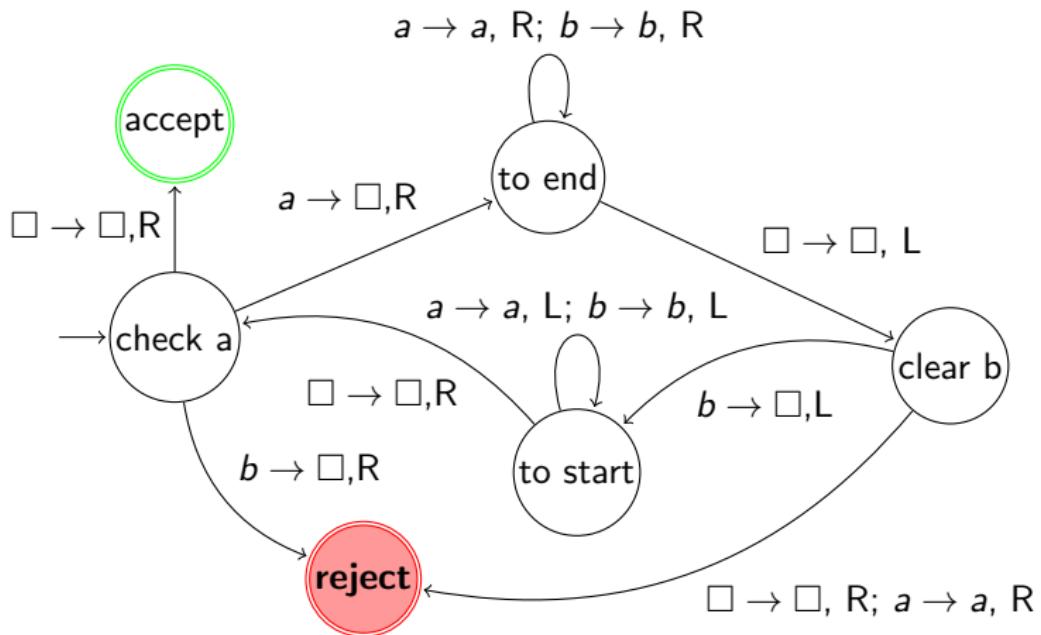

Exemplu: $abb \notin L = \{a^n b^n \mid n \in \mathbb{N}\}$

Obs.: mașinile Turing sunt deterministe!

Pentru fiecare combinație de stare non-finală q și simbol de bandă γ , există o *unică* tranziție $\delta(q, \gamma)$
(tranzițiile lipsă, dacă există, duc implicit în *starea de rejectare*)

Mașina Turing – descriere formală

Formal, mașina Turing se descrie printr-un tuplu cu 7 elemente:

Mașina Turing – descriere formală

Formal, mașina Turing se descrie printr-un tuplu cu 7 elemente:

Q : mulțimea stărilor automatului finit (de control)

Mașina Turing – descriere formală

Formal, mașina Turing se descrie printr-un tuplu cu 7 elemente:

Q : mulțimea stărilor automatului finit (de control)

Σ : mulțimea finită a *simbolurilor de intrare* (din sirul inițial)

Mașina Turing – descriere formală

Formal, mașina Turing se descrie printr-un tuplu cu 7 elemente:

Q : mulțimea stărilor automatului finit (de control)

Σ : mulțimea finită a *simbolurilor de intrare* (din sirul inițial)

Γ : mulțimea simbolurilor de pe bandă (care pot fi scrise);

important: $\Sigma \subset \Gamma$ (Γ are cel puțin un simbol în plus, \square)

Mașina Turing – descriere formală

Formal, mașina Turing se descrie printr-un tuplu cu 7 elemente:

Q : mulțimea stărilor automatului finit (de control)

Σ : mulțimea finită a *simbolurilor de intrare* (din sirul inițial)

Γ : mulțimea simbolurilor de pe bandă (care pot fi scrise);

important: $\Sigma \subset \Gamma$ (Γ are cel puțin un simbol în plus, \square)

$\delta : Q \times \Gamma \rightarrow Q \times \Gamma \times \{L, R\}$

funcția de tranziție:

dă starea următoare,

simbolul cu care e înlocuit cel curent,

și mutarea la stânga sau dreapta

(în unele versiuni, echivalente, capul poate și rămâne pe loc)

Mașina Turing – descriere formală

Formal, mașina Turing se descrie printr-un tuplu cu 7 elemente:

Q : mulțimea stărilor automatului finit (de control)

Σ : mulțimea finită a *simbolurilor de intrare* (din sirul inițial)

Γ : mulțimea simbolurilor de pe bandă (care pot fi scrise);

important: $\Sigma \subset \Gamma$ (Γ are cel puțin un simbol în plus, \square)

$\delta : Q \times \Gamma \rightarrow Q \times \Gamma \times \{L, R\}$

funcția de tranziție:

dă starea următoare,

simbolul cu care e înlocuit cel curent,

și mutarea la stânga sau dreapta

(în unele versiuni, echivalente, capul poate și rămâne pe loc)

$q_0 \in Q$: starea inițială a automatului de control

Mașina Turing – descriere formală

Formal, mașina Turing se descrie printr-un tuplu cu 7 elemente:

Q : mulțimea stărilor automatului finit (de control)

Σ : mulțimea finită a *simbolurilor de intrare* (din sirul inițial)

Γ : mulțimea simbolurilor de pe bandă (care pot fi scrise);

important: $\Sigma \subset \Gamma$ (Γ are cel puțin un simbol în plus, \square)

$\delta : Q \times \Gamma \rightarrow Q \times \Gamma \times \{L, R\}$

funcția de tranziție:

dă starea următoare,

simbolul cu care e înlocuit cel curent,

și mutarea la stânga sau dreapta

(în unele versiuni, echivalente, capul poate și rămâne pe loc)

$q_0 \in Q$: starea inițială a automatului de control

$\square \in \Gamma \setminus \Sigma$: simbolul vid (blanc) ($\square \notin \Sigma$)

toate celulele cu excepția unui număr finit sunt inițial vide

Mașina Turing – descriere formală

Formal, mașina Turing se descrie printr-un tuplu cu 7 elemente:

Q : mulțimea stărilor automatului finit (de control)

Σ : mulțimea finită a *simbolurilor de intrare* (din sirul inițial)

Γ : mulțimea simbolurilor de pe bandă (care pot fi scrise);

important: $\Sigma \subset \Gamma$ (Γ are cel puțin un simbol în plus, \square)

$\delta : Q \times \Gamma \rightarrow Q \times \Gamma \times \{L, R\}$

funcția de tranziție:

dă starea următoare,

simbolul cu care e înlocuit cel curent,

și mutarea la stânga sau dreapta

(în unele versiuni, echivalente, capul poate și rămâne pe loc)

$q_0 \in Q$: starea inițială a automatului de control

$\square \in \Gamma \setminus \Sigma$: simbolul vid (blanc) ($\square \notin \Sigma$)

toate celulele cu excepția unui număr finit sunt inițial vide

$F \subseteq Q$: mulțimea stărilor finale, automatul se oprește (halt)

Important:

Spre deosebire de un automat DFA/NFA, o mașină Turing **nu se oprește** la terminarea sirului de intrare!

Execuția continuă până când se ajunge într-una din **stările finale**:
de **acceptare**: sirul este acceptat, face parte din limbaj
de **rejectare**: sirul este respins, nu face parte din limbaj

Important:

Spre deosebire de un automat DFA/NFA, o mașină Turing **nu se oprește** la terminarea sirului de intrare!

Execuția continuă până când se ajunge într-una din **stările finale**:
de **acceptare**: sirul este acceptat, face parte din limbaj
de **rejectare**: sirul este respins, nu face parte din limbaj

Există situații în care nu se ajunge **niciodată** într-o stare finală!!

Pentru anumite limbaje și anumite siruri de intrare, mașina Turing poate intra într-un **ciclu infinit**, fără să accepte sau să respingă vreodată sirul de intrare primit!

Mașini Turing de tip subrutină

O mașină Turing este *de tip subrutină* dacă, în loc să accepte sau să respingă un sir de intrare, efectuează anumite transformări asupra acestuia

după care intră într-o stare finală (marcată *done* sau *halt*).

Astfel, pe bandă rezultă un nou sir, care poate fi prelucrat mai departe sau acceptat/respins de o altă mașină Turing.

Mașini Turing de tip subrutină

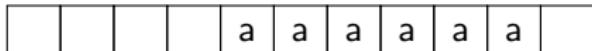
O mașină Turing este *de tip subrutină* dacă, în loc să accepte sau să respingă un sir de intrare, efectuează anumite transformări asupra acestuia

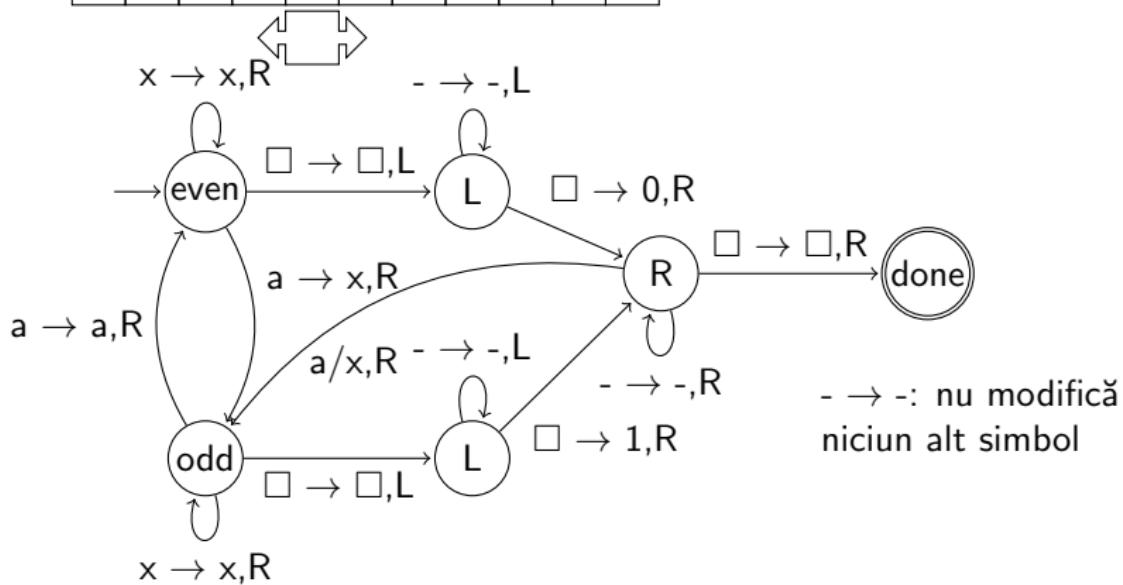
după care intră într-o stare finală (marcată *done* sau *halt*).

Astfel, pe bandă rezultă un nou sir, care poate fi prelucrat mai departe sau acceptat/respins de o altă mașină Turing.

Mașinile Turing subrutină pot fi folosite pentru a *compune* mașini Turing mai *complex*e din mașini Turing mai *simple*.

Exemplu: numără simboluri și scrie numărul în binar

... ... câți a sunt pe bandă?

obține fiecare bit din nr. de a

\rightarrow : schimbă a cu x din 2 în 2

\leftarrow : scrie 0 sau 1 după paritate

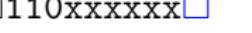
repetă până \exists a: done

\rightarrow

\leftarrow

\leftarrow

\rightarrow

done

Cât de puternică e o mașină Turing?

Ce putem calcula cu ajutorul ei?

Conceptual, un calculator ideal e un calculator cu memorie nelimitată (RAM, HDD/SSD, etc.).

Conceptual, un calculator ideal e un calculator cu memorie nelimitată (RAM, HDD/SSD, etc.).

Un calculator ideal *poate simula* o mașină Turing (poate face tot ce face și aceasta)

Conceptual, un calculator ideal e un calculator cu memorie nelimitată (RAM, HDD/SSD, etc.).

Un calculator ideal *poate simula* o mașină Turing (poate face tot ce face și aceasta)

O mașină Turing *poate simula* un calculator ideal (poate face aceleasi lucruri: aritmetica, cicluri, decizii, variabile, etc.) !!

Practic poate descrie *orice calcul* (implementabil prin program)

Metodă de calcul efectivă

O metodă de calcul efectivă este un *sistem computational* cu următoarele proprietăți:

- ▶ calculul consistă dintr-o *serie de pași*
- ▶ există *reguli fixe* conform cărora un pas e urmat de un altul
- ▶ orice calcul care produce un rezultat va ajunge la acesta într-un *număr finit de pași*
- ▶ orice calcul care ajunge la un rezultat ajunge la un rezultat *corect*

Calculabilitate – Teza Church-Turing

Ce se poate *calcula*, și cum putem defini această noțiune ?

Calculabilitate – Teza Church-Turing

Ce se poate *calcula*, și cum putem defini această noțiune ?

Teza Church-Turing (o afirmație despre noțiunea de *calculabilitate*)

Orice metodă de calcul efectivă este *echivalentă cu*,
sau *mai slabă* decât o mașină Turing.

Calculabilitate – Teza Church-Turing

Ce se poate *calcula*, și cum putem defini această noțiune ?

Teza Church-Turing (o afirmație despre noțiunea de *calculabilitate*)

Orice metodă de calcul efectivă este *echivalentă cu*, sau *mai slabă* decât o mașină Turing.

Următoarele modele de calcul sunt echivalente:

- ▶ lambda-calculul
- ▶ mașina Turing
- ▶ funcțiile recursive

Lambda-calcul

Definit de Alonzo Church (1932); poate fi privit ca fiind cel mai simplu limbaj de programare

O expresie în lambda-calcul e fie:

- o **variabilă** x
- o **funcție** $\lambda x . e$ (funcție de variabilă x)
 în ML: fun x -> e
- o **evaluare** de funcție $e_1 e_2$ (funcția e_1 aplicată argumentului e_2)
 la fel în ML: f x fără paranteze

Toate noțiunile fundamentale (numere naturale, booleni, perechi, decizie, recursivitate, etc.) pot fi exprimate în lambda-calcul.

Decidabilitate

Terminologie

Fie M o mașină Turing. Atunci, spunem că:

- ▶ M **acceptă** un sir w dacă ajunge într-o stare acceptoare în urma execuției pe w
- ▶ M **respinge/rejectează** un sir w dacă ajunge într-o stare rejectoare în urma execuției pe w
- ▶ M **ciclează infinit** pe un sir w dacă, în urma execuției pe w , nu ajunge nici într-o stare de acceptare, nici într-una de rejectare
- ▶ M **nu acceptă** w dacă îl rejectează sau ciclează infinit pe w
- ▶ M **nu rejectează** w dacă îl acceptă sau ciclează infinit pe w
- ▶ M **se oprește** pe w dacă îl acceptă sau îl rejectează

Limbajul unui mașini Turing

Limbajul unui mașini Turing M , notat $\mathcal{L}(M)$ este mulțimea tuturor sirurilor *acceptate* de M .

$$\mathcal{L}(M) = \{w \in \Sigma^* \mid M \text{ accepts } w\}$$

Pt. orice $w \notin \mathcal{L}(M)$, M nu acceptă w (respinge / ciclează infinit).

Limbaje recognoscibile / recursiv enumerabile

Un limbaj L este *recognoscibil* (recursiv enumerabil) dacă există o mașină Turing M astfel încât $L = \mathcal{L}(M)$ (L este limbajul lui M).

O mașină Turing M astfel încât $L = \mathcal{L}(M)$ este un *recognizer* pentru limbajul L .

Limbaje recognoscibile / recursiv enumerabile

Un limbaj L este *recognoscibil* (recursiv enumerabil) dacă există o mașină Turing M astfel încât $L = \mathcal{L}(M)$ (L este limbajul lui M).

O mașină Turing M astfel încât $L = \mathcal{L}(M)$ este un *recognizer* pentru limbajul L .

Clasa **RE** reprezintă multimea tuturor limbajelor recognoscibile (Recursiv Enumerabile)

$$L \in \mathbf{RE} \Leftrightarrow \exists M. L = \mathcal{L}(M)$$

(unde M e o mașină Turing)

Limbaje decidabile / recursive

Dacă M este o mașină Turing și M se oprește (acceptă sau rejectează) pentru fiecare sir de intrare primit, spunem că M este un *decident*.

Limbaje decidabile / recursive

Dacă M este o mașină Turing și M se oprește (acceptă sau rejectează) pentru fiecare sir de intrare primit, spunem că M este un *decident*.

Un limbaj L este *decidabil* (recursiv) dacă există o mașină Turing decidentă M astfel încât $L = \mathcal{L}(M)$.

Pt. orice $w \in \mathcal{L}(M)$, M acceptă w .

Pt. orice $w \notin \mathcal{L}(M)$, M rejectează w .

Limbaje decindabile / recursive

Dacă M este o mașină Turing și M se oprește (acceptă sau reiectează) pentru fiecare sir de intrare primit, spunem că M este un *decident*.

Un limbaj L este *decidabil* (recursiv) dacă există o mașină Turing decidentă M astfel încât $L = \mathcal{L}(M)$.

Pt. orice $w \in \mathcal{L}(M)$, M acceptă w .

Pt. orice $w \notin \mathcal{L}(M)$, M reiectează w .

Clasa **R** reprezintă mulțimea tuturor limbajelor decindabile (Recursive)

$$L \in \mathbf{R} \Leftrightarrow L \text{ decindabil}$$

Mașina Turing universală

Teoremă (Turing, 1936)

Există o mașină Turing universală U_{TM} care, dacă este rulată pe o intrare de forma $\langle M, w \rangle$, unde M este o mașină Turing și w este un sir, simulează execuția lui M pe w , acceptând, rejectând sau ciclând infinit, după cum M acceptă, rejectează sau ciclează infinit pe sirul w .

- ▶ M acceptă $w \Rightarrow U_{TM}$ acceptă $\langle M, w \rangle$
- ▶ M respinge $w \Rightarrow U_{TM}$ respinge $\langle M, w \rangle$
- ▶ M ciclează infinit pe $w \Rightarrow U_{TM}$ ciclează infinit pe $\langle M, w \rangle$

U_{TM} acceptă $\langle M, w \rangle \Leftrightarrow M$ acceptă w

Mașina Turing universală. Limbajul lui U_{TM}

... e, practic, o mașină Turing *programabilă*, astfel încât să poată recunoaște *orice limbaj recognoscibil*

U_{TM} poate efectua *orice calcul* care poate fi efectuat de către *orice dispozitiv de calcul fezabil*

Mașina Turing universală. Limbajul lui U_{TM}

... e, practic, o mașină Turing *programabilă*, astfel încât să poată recunoaște *orice limbaj recognoscibil*

U_{TM} poate efectua *orice calcul* care poate fi efectuat de către *orice dispozitiv de calcul fezabil*

U_{TM} acceptă $\langle M, w \rangle \Leftrightarrow M$ acceptă w

Limbajul mașinii Turing universale:

$$\mathcal{L}(U_{TM}) = \{\langle M, w \rangle \mid M \text{ masina Turing} \wedge w \in \mathcal{L}(M)\}$$

Notăm $A_{TM} = \mathcal{L}(U_{TM})$ limbajul lui U_{TM} .

Este A_{TM} decidabil?

U_{TM} este un *recognizer* pt. A_{TM} , deci $A_{TM} \in \mathbf{RE}$ (recognoscibil)

Presupunem că $A_{TM} \in \mathbf{R}$ (limbaj decidabil)

⇒ există o mașină Turing DU_{TM} decidentă pt. A_{TM}

⇒ pt. un input $\langle M, w \rangle$ DU_{TM} :

acceptă dacă M acceptă w

rejectează dacă M nu acceptă w

Este A_{TM} decidabil?

U_{TM} este un *recognizer* pt. A_{TM} , deci $A_{TM} \in \mathbf{RE}$ (recognoscibil)

Presupunem că $A_{TM} \in \mathbf{R}$ (limbaj decidabil)

\Rightarrow există o mașină Turing DU_{TM} decidentă pt. A_{TM}

\Rightarrow pt. un input $\langle M, w \rangle$ DU_{TM} :

acceptă dacă M acceptă w

rejectează dacă M nu acceptă w

Putem construi o mașină Turing *MWEIRD* care, folosind rezultatul returnat de DU_{TM} , să *rejecteze* acele siruri w pentru care DU_{TM} a *acceptat* $\langle MWEIRD, w \rangle$, și să le acorde pe cele *rejectate*!!

\Rightarrow Imposibil!! $\Rightarrow A_{TM}$ nedecidabil

A_{TM} nedecidabil

- ⇒ Nu există niciun algoritm care poate determina dacă o mașină Turing oarecare va accepta un sir
- ⇒ Singurul mod în care putem afla ce face un program oarecare pentru un input e să îl rulăm

A_{TM} nedecidabil

$A_{TM} \in \text{RE}$ și $A_{TM} \notin \text{R}$, deci $\text{R} \subset \text{RE}$ și $\text{R} \neq \text{RE}$
(există limbaje *recognoscibile* care nu sunt *decidabile*!!)

A_{TM} nedecidabil

$A_{TM} \in \textbf{RE}$ și $A_{TM} \notin \textbf{R}$, deci $\textbf{R} \subset \textbf{RE}$ și $\textbf{R} \neq \textbf{RE}$
(există limbaje *recognoscibile* care nu sunt *decidabile*!!)

O problemă e în clasa **R** dacă există un *algoritm* pentru rezolvarea sa (se termină întotdeauna).

O problemă e în clasa **RE** dacă există un *semialgoritm* pentru rezolvarea sa (dacă răspunsul e "da" se termină, poate cicla la infinit altfel).

A_{TM} nedecidabil

$A_{TM} \in \textbf{RE}$ și $A_{TM} \notin \textbf{R}$, deci $\textbf{R} \subset \textbf{RE}$ și $\textbf{R} \neq \textbf{RE}$
(există limbaje *recognoscibile* care nu sunt *decidabile*!!)

O problemă e în clasa **R** dacă există un *algoritm* pentru rezolvarea sa (se termină întotdeauna).

O problemă e în clasa **RE** dacă există un *semialgoritm* pentru rezolvarea sa (dacă răspunsul e "da" se termină, poate cicla la infinit altfel).

R \neq **RE** \Rightarrow există situații când putem *verifica* dacă un răspuns e corect, dar nu avem un algoritm pt a-l *determina*

A_{TM} nedecidabil

$A_{TM} \in \text{RE}$ și $A_{TM} \notin \text{R}$, deci $\text{R} \subset \text{RE}$ și $\text{R} \neq \text{RE}$
(există limbaje *recognoscibile* care nu sunt *decidabile*!!)

O problemă e în clasa **R** dacă există un *algoritm* pentru rezolvarea sa (se termină întotdeauna).

O problemă e în clasa **RE** dacă există un *semialgoritm* pentru rezolvarea sa (dacă răspunsul e "da" se termină, poate cicla la infinit altfel).

R \neq **RE** \Rightarrow există situații când putem *verifica* dacă un răspuns e corect, dar nu avem un algoritm pt a-l *determina*

Nu tot ce e adevărat poate fi *descoperit* ca fiind adevărat...

Problema terminării (Halting Problem)

În formularea pentru programe:

Nu există algoritm (program) care ia un program arbitrar P și un set de date D și determină dacă $P(D)$ (rularea lui P cu datele D) s-ar termina (opri) sau ar rula la infinit.

Problema terminării – demonstrație

Presupunem că ar exista un astfel de program $\text{CheckHalt}(P, D)$.

Deci, $\text{CheckHalt}(X, X)$ spune ce face prog. X cu *textul său* ca date

Problema terminării – demonstrație

Presupunem că ar exista un astfel de program $\text{CheckHalt}(P, D)$.

Deci, $\text{CheckHalt}(X, X)$ spune ce face prog. X cu *textul său* ca date

Construim un “program imposibil” care face opusul a ceea ce face!

Înțâi, definim programul $\text{Test}(X)$ având ca intrare un program X :

dacă $\text{CheckHalt}(X, X)$ decide "halt", atunci **ciclează la infinit**

dacă $\text{CheckHalt}(X, X)$ decide "ciclează", atunci **stop**

Deci $\text{CheckHalt}(X, X)$ spune ce face $X(X)$ iar $\text{Test}(X)$ face opusul

Problema terminării – demonstrație

Presupunem că ar exista un astfel de program $\text{CheckHalt}(P, D)$.

Deci, $\text{CheckHalt}(X, X)$ spune ce face prog. X cu *textul său* ca date

Construim un “program imposibil” care face opusul a ceea ce face!

Întâi, definim programul $\text{Test}(X)$ având ca intrare un program X :

dacă $\text{CheckHalt}(X, X)$ decide "halt", atunci **ciclează la infinit**
dacă $\text{CheckHalt}(X, X)$ decide "ciclează", atunci **stop**

Deci $\text{CheckHalt}(X, X)$ spune ce face $X(X)$ iar $\text{Test}(X)$ face opusul

Se oprește $\text{Test}(\text{Test})$? Răspunsul e dat de $\text{CheckHalt}(\text{Test}, \text{Test})$.
dar $\text{Test}(\text{Test})$ (cu $X = \text{Test}$) face *opusul* lui $\text{CheckHalt}(\text{Test}, \text{Test})$

⇒ **contradicție**, deci nu poate exista $\text{CheckHalt}!$

\exists limbaje L a.î. $L \notin \text{RE}$

... cu alte cuvinte, există limbaje *nerecognoscibile*

... care *nu* pot fi descrise de nicio gramatică (*negramaticale*)

... pentru care *nu* există nicio mașină Turing care să poată confirma că un sir w aparține limbajului L (pe *cazul general*)

Exemplu: Multimea tuturor mașinilor Turing care nu își acceptă propria descriere. (demo prin reducere la absurd: dacă am avea un recognizer R al limbajului rezultă $\langle R \rangle \in \mathcal{L}(R) \Leftrightarrow \langle R \rangle \notin \mathcal{L}(R) \dots$)

\Rightarrow **există afirmații adevărate care nu pot fi dovedite!**
 $(\Leftrightarrow$ prima teoremă de incompletitudine a lui Gödel)